

ТЫЗЭКЬОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

1923-рэ ильээни
Пүрхэлдэн
Кынчелжээжьагзу Кынчлэгийн

АДЫГЭ МАКЬ

Голос
адыга

№ № 86 — 87 (22536)

2021-рэ ильэс

ШЭМБЭТ

ЖЬОНЫГЬУАКІЭМ и 21-рэ

Осе гъэнэфагъэ илэп

Кынчелжээжьагзар ыклийн
нэмэгдэл юэбэржэр
тийштэй ижилхөгжлийн

WWW.ADYGOVOICE.RU

Адыгэ Республикэм и Правительствэ игъээзт

132

Жъоныгъуакіэм
и 21-р — я XIX-рэ
лэштэгъум
щыгъэгъэ Кавказ
заом хэкюдагъэ-
хэм япхыгъэ
шыгъо-штэжь
Маф

Адыгэ Республикэм
щыпсэухэу лытэнгыгъэ
зыфэтшыгъэр!

Непэ Адыгэ Республикэм, Урысыем инэмэг шольтэргэх ашыпсэухэрэ адигэхэм, дунаим ихгээгүэ зэфэшхяафхэм арьс хуугъэ адигэхэм ялтыгхохм ятарих кынхэхүхээгээ хуугъэ штэгъэ анах тхъамыклагхохм ашыгыр — я XIX-рэ лэштэгъум щыгъэгъэ Кавказ заом хэкюдагъэхэм япхыгъэ шыгъо-штэжь мафэр хагъэунэфыкы.

Зыфэдэ къэмыхуугъэ а зээжъалымыр 1864-рэ ильэсэм жъоныгъуакіэм и 21-м ухыгъэ хуугъагъэ. Заом хэлэжьагъэ пстэуми тхъамыкгэгъуабэ аш къафихыгъ, анахэу етлани адигэхэм, сыда пломе лъэпкын ызынкын нахыбэм ятарих чыгу къабынэн фаеу хуугъагъэ.

Ильэс къэс жъоныгъуакіэм и 21-м аш хэкюдагъэхэм тафшынгъо, тятэж плаштэхэу лъэпкын, аш икултурэ, ишэн-хабзэхэр къэзгъенагъэхэм лхъанчэу шхъащэ афэтшэшы. Лъэпкь зэфэшхяафхэм къаахэгъэхэм, дин зэмьлэгүжьохэр зылэжьхэрэм азыфагу мамырнгыгъэрэ зэгурьонгыгъэрэ илтынхэ зэрэфаемкэ осьтхэу тятэжхэм къитгагъэнагъэхэр тэгээлтэлэх ыкли тэгээцаклэх. Непэкэ пшээриль шхъаалу тилэр къиткэхүхэхэрэм тиклэн бай алтыгдгээсныр ары.

Лытэнгыгъэ зыфэтшырэ тицэгэлгүхэр, мы мафэм зэкэми тышбуфэльдо мамыр ошьогур ренэу шуушащхагь итынэу, щыгэлшүүшү шууиленэу, Адыгеймэ Урысыемэ яфедэ зыхэль ублэгэлэшү пстэуми гъэхъагъэхэр ашышушынхэу!

Адыгэ Республикэм и Лыштхээу, Урысые политически партиеу «Единэ Россия» и Адыгэ шьолтэир кутамэ и Секретарэу КҮМПҮЛ Мурат Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхъаматэу Владимир НАРОЖНЭР

Адыгеймкэ ильэсэм изэфэхъысыжъхэр

Юфтхъабзэм хэлэжьагъэх Адыгейм ёцэктэ Федерациемкэ Советын хэхэр, УФ-м и Къэралыгъо Думэ идепутатхэр, АР-м и Парламент идепутатхэр, министрхэм я Кабинет хэхэр, федеральнэ ыкли республике къулыкхэмэр ведомствэхэмрэ ялашэхэр, муниципальне образованиехэм, общественнэ ыкли лъэпкь-культурнэ объединенихэм ялтыгхох. Зэхэсгээгээр зэрища Адыгейм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхъаматэу Владимир Нарожнэм.

Зэфэхъысыжъхэр ашынхэм ыпэ мы аужырэ ильэсэм шольтэрым социальне-экономикэхэхоньгээу ышыгъэхэм афэгъэхыгъэ филмэм къээрэгтэйгъэхэр ерлыгъэх.

Экономикэм, бюджетым, псаунгыгъэр къэухумэгъэним,

гъэсэнгъэм, культурэм, спортым, зеклоным, мэкью-мэшым, нэмэгдэл лъэнхэхэм япхыгъэу республикэм ишаа къэгүштэйгъэ, зэшүүхын альэкыгъэм, талэктэ анахэу анаэ зытыра-

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм изэхэсигьоу тыгъуасэ щыгъагъэм Адыгейм и Лыштхээу Күмпүл Мурат депутатхэм апашихъэ кынчыгүштэйгъэ ыкли 2021-рэ ильэсэм республикэм иминистрхэм я Кабинет тофэу ышыгъээм изэфэхъысыжъхэр кынчишыгъэх, пшээрильыгхэр кынчнэфагъэх.

гъэтишт лъэнхэхэм къащуу-уучугъ. Джаш фэдэу къэралыгъо программхэм ыкли лъэпкь проектхэм ягъэцэктэн республикэм зэрэшгээрэм, Адыгейм къэралыгъо гъэлсыгээ илэу

зыпсэурэр ильэс 100 зэрэхуу-рэм ихэгээунэфыкын япхыгъэ тофыгъохэм мэхъанэшхо ари-тэгъ.

Сурэхэр А. Гусевым тыри-хыгъэх.

Лытэнгыгъэ зыфэтшыгъэ Адыгэ Республикэм щыпсэухэрэр ыкли ихъакгэхэр!

Я XIX-рэ лэштэгъум щыгъэгъэ Кавказ заом хэкюдагъэхэм япхыгъэ шыгъо-штэжь Мафэр непэ Адыгейм щыгъагъэунэфыкы.

Аш хэкюдагъэхэм япхыгъэ штэжь зэлүкээрэ реквиемырэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние пчыхъэм сыхватыр 5-м щыгъоштых.

Юфтхъабзэм шуухэлжээнэу шуукъетэгъэблагъэ.

Зэхэшэгкэ комитетыр

Адыгейимкээ ильэсым изэфэхьысыжьхэр

(Икэух.)

Адыгейим и Лышхъэ пэублэ псалъэ кышынызэ, джырэ уахтэм тикъэралыгъо иофхэм язынет къэзэрэугъоигъехэм анаэ тырагигъэдзагъ. УФ-м и Президентээ Владимир Путинир Донбасс щыпсэурэ цыфхэм іэпилэгъу зэрафэхьулагъэм ыкли хэгъэргүй къэзэрихъумагъэм къахэклэ непэ Урысюем лъэшэу къитеункэх.

— Мамыр шыкім
төмөр мыс іофыр зэх-
фыгъэним, зээцуужьыр
къемыжъяным фзи! Урысюем ылъэкиштийр
шишагъ. Ау нэмийк
хэкиштийр имыгуу чыпін
рагъяуучагъ. Мын
дээжым Президентым
унэшго тэрээ закьюу
щыиэр ышыгъигъ. Къера-
лыгъом щыпсэухэрэм аш
дираагъиштагъ, —
къыхигъещыгъ Къумпыл
Мурат.

Республикэм ипащэ зэриллын тэрэмкэ, шъольырхэм ашылэ гъэорышэкло командахэм шъэриль шъхьаалэу яэр непэклэ іофхэм язынет ёлтыгъигъэу экономикэм хэхъоныгъе ышыным анаэ тырагъетынагъ ары.

Къумпыл Мурат къизериуагъэмкэ, блэкыгъэ ильэсым УФ-м и Президент зэлүкігъоу дырилаагъям іофыгъуаба къышалэтигъ, Адыгейр зэхокыныгъашуухэм зэрафакторэр къэралыгъом ипащэ хигъеунэфыкыигъ ыкли шъольырхэм предложениекім къыхигъэхэм адригъештагъ.

— Республиком ихбээз
къулыкъухэм, обще-
ствэм ыкни бизнесим
яло зэхэлтээ зэрээдэ-
лажъэхэрм мын фэдэ
зэфэхьысыжьхэр къы-
кілтүүкүяагъэх. Феде-
ральнэ гүчэр іэпилэгъу
къытфхууз, пигъры-
льэу зыфэдгъяуучжы-
гъэхэр тэгъяцкіхъ, —
къытуагъ Адыгейим и
Лышхъэ.

УФ-м и Правительствэ ишуагъэкі Адыгейим іофыгъуаба щызешохыгъе зэрэххурэр республикэм ипащэ къыхигъещыгъ. УФ-м и Премьер-министреу Михаил Мишустинир блэкыгъэ ильэсым республикэм къизеклом проектыбэхэм къадыригъештагъ, ахэр щыланыгъэм щыпхырашыгъэх.

Федеральнэ іэпилэгъум ишуагъэкі ильяс 14-кэ узекслэбажьмэ рагъяжъэгъэгъэ проектэу магистральнэ псырыктуулэим ишын фэгъэхыгъяэр лягъэктагъ. УФ-м и Правительствэрэ Урысюем и Къэралыгъо Думэ идепутатээ Владислав Резникэр яшуагъэкі 2018-рэ ильэсым проектым игъэцкіэн рагъяжъэгъигъ. Аш сомэ миллиарди

гъэ гумэкігъохэм
ямыгтыгтыгъу, лъэпкъ
проектхэм ыкни къера-
лыгъо программэхэм
ягъэцкіэн лытдгъэктог-
тагъ. Мэхъянэшко зиэ
нэмийк проектыкіхэр
ишигъэм щыпхы-
рытээш, — къытуагъ
Къумпыл Мурат.

Инвестициихэр

Республикэм инвестиционнэ политикэ щызэрхъэрэм блэкыгъэ ильэсымкэ изэфхэхь-
сыжхэм ыкни тапэкэ анахъеу анаэ зытыгъяэтэшт лъэныкъохэм Адыгейим и Лышхъэ къат-
тегущыагъ. Адыгейим иэкономикэм къыхалхъэрэ инвестициихэр нахьыбэ шыгъеныр ары
пшъериль шъхьаалу хэбээ къулыкъухэм къафигъяуцугъэр.

4,5-рэ фэдээ халхъаагъ. Псэуа-
лъэу ашырэм республикэм икъэлэ шъхьаалэ ыкни Мыекъопэ районым ашыпсэухэрэ нэбгырэ мини 220-рэ фэдизмэ псы къа-
бзэр алэклигъэхшт.

Республикэм ихбээз къулыкъухэм ялофшэн зэхащэ зыхуу-
кэлэ депутатхэм яеплыкыи къы-
зэрэдальтээрэр, лъэныкъохэм

яло зэхэлтээ зэрээдэлажъэх-
эрэ Адыгейим и Лышхъэ къы-

хигъяшыгъ. Аш фэдэ еклонлакім ишуагъэкі шъольырхэм зыпкы-
итынгъэ иль. Блэкыгъэ ильэ-
сымкэ мэхъянэшко зиэ хугъэ-
шагъэхэм ашыцыгъэу зигугуу

къышыгъяэр УФ-м и Къэралыгъо Думэ ыкни АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатхэм яхэдзинхэр ары.

— Блэкыгъэ ильэсым,
пандемием къыздихы-

Мы лъэныкъомкэ Лъэпкъ рейтингым Адыгейим я 11-рэ чыпілээр щиубытагъ.

Блэкыгъэ ильэсир пштэмэ, мыльку шъхьаалэ инвестициеу къыхалхъаагъэр сомэ миллиард 33,5-рэ мэхъу. Джырэ уахтэм сомэ миллиард 77-м ехъу зыт-
фэрэ инвестиционнэ проект 25-мэ іоф адашэ.

Адыгейим и Лышхъэ зэрилты-
тэрэмкэ, республикэм иэконо-

микэ хэхъоныгъэ ышынымкэ ыкни аш къыхалхъэрэ мылькур нахьыбэ хуунымкэ зишугъэ къэктощтыр инвестиционнэ про-
ектышхохэу шъолырхэм щагъэ-
цэкэштхэр ары. Гүшүэл пае, мы ильэсым компаний «Мир-
ный-Адыгэя» зыфиорэм щэ къэзитырэ бывымшьхэе 3000 зычэфшт комплекскэ ытагъ.
Интернет-тучанэу OZON-м ыщэ-
рэ гъомылапхъэхэр ыкни нэмийк
товархэр зычэлыштихэе гъэты-
льылэ иным ишын Адыгэкаалэ дэжь щырагъяжагъ. Проектым сомэ миллиарди 6,2-рэ тэфэ, ильэситүм къыклоц ар агъэ-
цэкэшт. Аш ишуагъэкэ іофшэ-
плэ чыпілэ мини 2 фэдиз агъэ-
псышт, іоф ышэнэу зырга-
жькэлэ, ильэс 10-м къыклоц, хэбээхъэу къытштихэр сомэ миллиард 1,5-рэ фэдиз.

Мэхъянэшко зиэ проектхэм ашыц Тэххутэмийкье районым щагъэпсышт промышленнэ пар-
кыр. Инфраструктурэм игъэлэсэн сомэ миллиарди 2 пэуагъэ-
хъанэу агъенафэ. Проектым игъэцкіэн заухыкэ мы муни-
ципалитетым ыкни аш къызблаг-
гъэ щыс псэуплэхэм адэс нэбгырэ мини 3-м ехъу іофшэ-
плэ чыпілэхэр агъотышт.

Джащ фэдээ энергетическэ куачайхэм ахэгъэхъогъэним шъольырхэм ипащэхэм анаэ тет. Мы комплексым игъэцкэ-
жын ильэсийн благъэм сомэ миллиарди 4,2-рэ пэуагъэхъацт. Аш дахлов бизнесым хэцагъэхэм іэпилэ чыпілэхэр агъотышт.
— Къэралыгъор іэпилэ-
гъу къазэрэфхъун ытъэ-
кыщт амалхэр пред-
приниматхэм ыкни
инвесторхэм алтыд-
гъээсэн фае. Типигъэ-
рьыт шъхьаагъэр экон-
омикэм хэхъоныгъэ
ышыныр, аш епхыгъэу
цыфхэм яцыкілэ-
сукэ нахьыи хууным
тыпылтынныр ары, —
къытуагъ Къумпыл
Мурат къэхъим.

Ильэс зэфхысыжьхэм афэ-
гъэхъигъэ къэбарыр нахь игъэ-
котыгъяэр джыри къыхэтутышт.

Зыгъэхъазырыгъэр
ТХАРКЬОХЬО Адам.

Ипчъэхэр къизэГуахыжьыгъэх

Адыгейим и Лышъхъэу Къумыл Мурат аш фэгъэхыгъэ юфтьхъабзэм хэлэжьагь. Джаш фэдэу юфтьхъабзэм хэлэжьагьэх АР-м и Къэралыгъо Совет – Хасэм и Тхаматэу Владимир Нарожнэр, Адыгейим ыцэкіе УФ-м исенаторхэу Хъопсэрыкъо Муратрэ Александр Нароли-nymрэ, Адыгейим ыцэкіе Къэралыгъо Думэм идепутатхэу Владислав Резникрэ Хъасанэнко Муратрэ, АР-м и Премьер-министрэ иштээрьльхэр зыгъэцакіе Клерещэ Анзаур, АР-м культурамкэ иминистрэ Аульэ Юрэ, общественнэ, лъэпкь-культурэ организациехэм ялтыклохэр.

Лъэпкь музеим изэтегъэпсыхъажын Иахыших зэрэхишыхъажьем, республикэм іэпьи-гъу къизэрэфхъурэм афеш Адигей Мурат Владислав Резник тхъаугъэпсэу риуагь.

Адыгейим и Лышъхъэу зэрэхигъунэфыкыгъэмкэ, республикэм исхэмрэ ихакіехэмрэ якыуплэу щыт музеир къизэрэзэуахыжьыгъэм амал къытыщт адыгэ лъэпкьым культурэу, тарихъэу илэм, тятэж пашъхэм къытфагъэнагъэм нахь куоу нэуасэ афэхъунхэу.

«Культурэ къэнэу музеим ифондхэм ахжъхэр Ыпьи-гъу къытфэхъу тиблэкыгъэ зыфэдагъэр нахышию къыдгурийонэу, ижъыкіе къыщегъэжъягъэу лъэпкьым хэхъонигъэ зэриши-гъэр, аш ѹыпсэугъэхэр, тарихъым хэхъэгъэ лъэхъэнэ зэфэшъхахэр, ѹыфхэм ѹык-псэ-

укIэу ялагъэр зэдгъэшIэ-нэу. Мыекуапэ дэсхэми, аш ихакIэхэми и пстэр ашIогъэшIэгъо-нышт. Гухэлъэу тиIэхэм ашыщ зекIо мари-рутхэр зэхэтищэнхэу. Ар афгъэхыгъгь КъокIыпIэм ѹыпсэурэ лъэпкьхэм ямузей икъутами, Лъэпкь музеими, тарихь, архитектурэ мэхъянэ зиIэ лъэгъуихъэ чыпIабэхэми», — къы-гъуагь Къумыл Мурат.

Адыгэ Республика и Лышъ-

лэшIэгъум иублэгъу адэжь адигэхэм хабзэу ялагъэм фэгъэхыгъэ экспозицием нэуасэ зыфашыгъ. Джэрз лъэхъаным, къэкіхэрэм, посушъхъэхэм,

Адыгэ Республика и Лъэпкь музеий илашэу Джыгунэ Фатимэ къызэрэхигъэшыгъэмкэ, нэбгырэ 300 фэдизмэ зэекIолIэгъу музеим чэхъанхэ алъэкыщт. Экспонат мин 340-м ехъу музеим ифонд хэль. Ахэм аххэх скулптурахэр, сурэтхэр, тарихь, лъэпкь мэхъянэ зиIэ зыпшысэхэр, адигэхэм яшыIеклагъэрэ ятарихъэр къэзыгъэлэгъэрэ пкыгъо гъешIэгъонхэр. Экспозициехэмрэ къэгъэлэгъонхэмрэ анэмкIэу музеим гъэсэнгъэ мэхъянэ зиIэ юфтьхъабзэхэр, научнэ конференциехэр, творческэ пчыхъэзэхахъэхэр щызэхашэнхэ алъэкыщт.

Шыгу къэтэгъэхыжы Лъэпкь музеир Адыгейим къэралыгъо гъэпсыкIэ илэ зыхъугъэм ия 100-рэ ильэс ехъулIэу зэрагъэхжьыгъэр. Аш пае федеральнэ инвестиционнэ программэм диштэу сомэ миллион 250-рэ фэдиз къыхагъэкыгъ.

А мылькумкэ музеим үгүэпэ агъэцэхжьыгъ, унэ клоцыр агъэдэхагь, инженер коммуникациехэр зэблахууѓэх, къэгъэлэгъуаплэр зэтырагъэпсихъагь.

Джащ фэдэу квадрат метрэ мини 2 фэдиз зиннэгъэ, квати-

шэу зэтет ЙыгыпIэр, къэгъэлъ-гъоплIту, адыгэ хаплэ агъэпсыгъэх. КорпусыкIэм къэгъэлъ-гъуаплIэ, научнэ библиотекэ, экспонатхэм апае уни 9, юфышэхэм якабинетхэр хэтыштых.

Музеир къызщызэуахыжыгъэ мафэм хъакIэхэм адыгэ хаплэм нэуасэ зыфашынэу, адыгэ шхыныгъохэм ахэлэнхэу, дышьэндэнымкэ, пхъэкычхэм якъэхъязырынкэ мастер-классын хэлэжьэнхэу, искус-ствэхэмкэ республикэ къэлэ-цыкIу еджаплэр къеклонлэрэ къэлэеджаклохэм, ахэр зыгъесэрэ Гъукэ Замудинрэ Нэгырэко Казбекрэ ижьирэ адыгэ мэ-къамэхуу къырагъэуагъэхэм ядэунхэу амал ялагь.

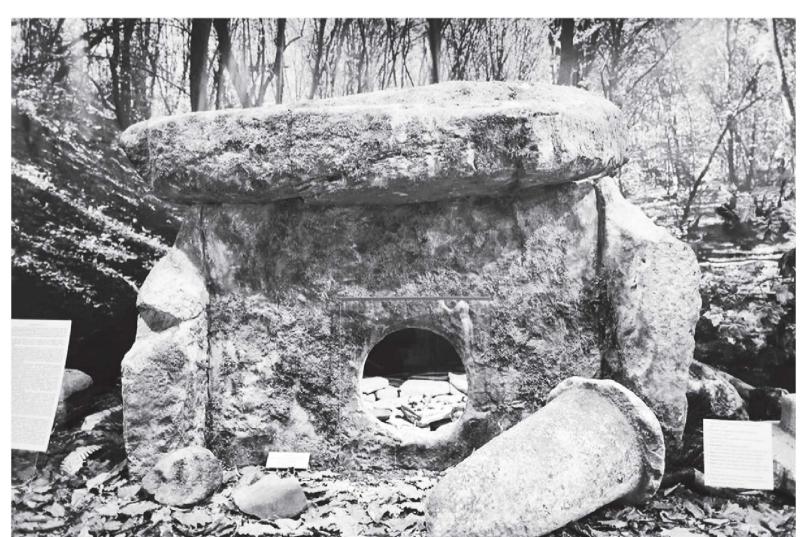
Юфтьхъабзэм икIеух республикэм и Лышъхъэу Къумыл Мурат музеим щилжжэхэрэм яофшэнкэ пхъэхагъэхэр ашынхэу афельэуагь. Творческэ про-ект гъешIэгъонхэр зэхашэнхэу, музеим иофишэхэм республикэм икультурэрэ игъэсэнгъэ-рэ яхыших хашыхъанэу джы амал зэрялэр хигъэунэфыкыгъ.

АР-м и Лышъхъэу
ипресс-къулыкъу

хъэрэ хъакIэхэмрэ адыгэхэм къэралыгъо гъэпсыкIэ ялэ хъунымкэ гьогоу къакIуу гэм фэгъэхыгъэ къэгъэлэгъонхэр зэрагъэлэгъугъ, я XIX-рэ лэшIэгъум үкIэхэм — я XX-рэ

Темир-КъохъэпIэ Кавказым игеологии, Хэгъэгу зэошхом ильхъан Адыгейир къызэраухуумагъэм афэгъэхыгъэ экспозициехэр музеим къыщызэуахыгъ.

Сурэтхэр А. Гусевым тырихыгъэх.

Нахъ зэпэблагъэ тыхъуным ильэмидж

Урыс къэралыгъошкоу дзэ зэтегъэпсихъагъэ зиэм ильэшишьэм ехъуре ячыгу къагъэгүнээз къушъхъечхэс адыгэхэр зыпэуцужыхъхэ нэуж, Кавказыр зыштэнэу гухэль зиэ империем зэрэтемыклощхэр къагурууагъ.

Адыгэм инахъыбэр хъугъэм иуцоплагъэп, шъхъаклор ашхы-шъугъэп, къяджэгъэ хэгъэгум ильогу тетэу пысчигъ хъугъэр бэдэд, нэмийкъ къэралыгъохэм ашыгупсэфхэу, зым икъхэм, адрам клохэз, хадэгъур хымэ чыгум изыгъотагъэри макэп. Аш тетэу тильэпкъ тхъамыкъошкоу заор үүхыгъ.

Кытэхъулагъэм тырмыгыгъизау, етлани ильэшишьэм ехъутешлаш. Зигусы имыкъижыгъээр къэбар тхъамыкъагъом щигъоза-гъэп, тарихым хэтэу ткугъэп, тишшэтигъэр зэгорэм адыгэхэр бэхъухэз Кавказым зэриси-гъэхэр ары нылэп. Ренэу сугу къекъижы Унэрэжко Мирэ къы-иотэжыгъагъэр. Зэшыгхууитумэ яз зэрыс унагъор икъижы зэхъум, нысэри адикъижынэхъугъэти, ахэм гущыгъ зэр-тыхыгъагъ тидэ щигъэхэм, мазэм икъихъагъум унэм къи-къихэм мазэм зедеплыхъээ ашынэу, зэдэгүшнэхъэу. Зын къылтфыгыттуур зэпэчыхъагъэхэм, мазэм зедеплыхъээм, зэрэлтэгъугъэхэм фэдэу ягъашэ къахыгъ.

Етлани уахьтэ тешли Урысын эмрэ адыгэхэр зэрыс хэгъэгүхэмэ нахъ зэхахъехэу, ССРМ-и къэлэшхохэм ашеджэнхэу нэ-бгырэ зырызхэр къаклохэу зы-рагъажъэм, нахъ къэбар горэхэм тащыгъуазэ хъугъэ. Къэсэ-шъэжы я 80-рэ ильэсхэм ком-сомольске путевкъэ Югославиим ыкли Венгрием сизэр-щигъэгъагъэр. Белград игупчэ ит-хаклэцым дэжь адыгэ кла-хэр, шъаша-хэр къызэрэлхуягъагъэхэр, къызэрэлтпэйокыгъагъэхэр. Іэкъыбым щигъагъэхэр а лъэхъанын къытхэтгэгъэх, ау сэш фэдэу адыгэхэр іэкъыбым апэрэу щигъылтэгъугъэхэмэ адыгабзэр Белград зэрэшыурэр бгъеш-гъонэу щигъыгъ. Етлани дэгъош къесшэжырэр къапэгъокыгъэхэри къызэлгъокыгъэхэри зэрэ-зыфэсакъыжыщтыгъэхэри ары.

А лъэхъаным къэлэжынм игупчэ іашу-іашу тильэпкъэгъу-хэм къыздырахъакыщтыгъ. А лъэхъан закъор арэп, адыгэр зикъижыгъэм къыщегъэжьагъэу къигъэзэжын гухэль илагъ, аш къэхъолсыз, игъашэ хымэ чы-гум щихыгъ. Аш фэгъэхыгъу-гүзэу аримытэу шэ-гъэн фаем еусагъ, къытугушы-сыгъ, зэшүүхыгъ. Сирием къы-

бэкэ къеплтынхэ зыльэкъихэрм къалоу къыхэкъы къэмикъожы-шъущхэми, нахъыбэрэ тызэх-ханхэ, анахъэу тиньжыкъикъэхэр зэрэшэнхэ зэрэфаэр. Ау пюноры зы, пшлэнор, бгъецкъэнор нэмийкъ шылыкъ.

Непэ сигушигъэгъу зыорэм нахъи, зышээрэр нахъыбэ цыиф, зильэпкъ гукъэгъу мыкъосэрэ кэлэ чанэу Сэхъутэ Аскэр. Лъэпкъ юфым тэлкъу нэмиймэ хэшэгъэ цыифхэм ар дэгъош ашэ, иныбжыкъэгъум къышегъэжьагъэу аш фэлажъэ. Краснодар гурут еджаплэр къызыщеухым Адыгэ къэралыгъо кэлэгэхэдэж институтын щеджагъ, АР-м и Президентэу Шъэумэн Хязэрэйт ипресс-къулыкъу ипэшагъ, «Адыгэ Хасэми», Краснодар краим и «Адыгэ Хаси» ятхаматэу къыхэкъыгъ. Сыдрэ юф зегъэцакъи апэ итмэ ашы-щигъ, шотэрээзир къылон ылтэ-къыгъ.

2012-рэ ильэсм черкес об-щественна организациехэм я Координационнэ Совет УФ-м и Президентэу В. Путиним зызы-щигъигъэгъэ Джэпсалъем къэт-хагъэхэм Аскэр ахэтигъ. Сирием къышэгъээ зээ зэпэуцужым адыгэхэр къыхэшыжыгъэнхэм ар фэгъэхыгъагъ. Адыгэхэр Сирием къышыжыгъэнхэмкъэ, ахэр тикуаджэхэм адэгъэтэ-хэгъэнхэмкъэ Сэхъутэм юфы-шко ышлагъ. Ар юф къызэркъюлоу щигъигъэп, юфыгъо почагъэ зэшохыгъэн фэягъ. Аскэр УФ-м и Федеральне Зэлукъэ Федера-циемкъэ и Совет и Тхъаматэ дэжь ѹиэ Координационнэ Совет хэтигъ. Тидэ зыщэхэм, ыпшэкъэ къызэрэшыгъуа-гъэхэр, ежымын гупсэф илагъэп, игъусэхэм рэхьатыгъо аримытэу шэ-гъэн фаем еусагъ, къытугушы-сыгъ, зэшүүхыгъ. Сирием къы-

ращыжыгъэхэм посэуплэхэр агъотыгъэмэ, къоджэ цыкъу посау щигъэхэмэ, «зыгорэущтэу щигъенх» ымыгоу, юфшэн ямиймэ агу зэрэкодыщтыр, зэрэшымыиэшшущхэр къыгурлыу, республикэм и Примьер-ми-нистрэ иунашшо зыгъэцкъэн фаяхэм зыкъамыгъэцакъэрэр зэхиғыгъ ыкли къэлэжыгъэхэм янахъыбэм юфшэн агъотыгъ. Аш фэдэу Сэхъутэм игултытэ бэ къуубытырэр.

Джыри Аскэр зы юфыкъэ-къырихыгъягъ. 2021-рэ ильэ-см адыгэу іэкъыбым щыпсэу-хэрэм яорганизациихэр зэх-хъэхи, тильэпкъэгъуо Сирием исхэм іэпилэгъу афэхъунхэу тываубытагъ. Аш фэгъэхыгъэу мы мафэхэм гүшүэгъу тываубытагъу Сэхъутэ Аскэр.

— Сирием граждан заору щиг-корэм къыхэкъу къэлэжыгъэм зышохыгъо адыгэ унэгъуабз щыл, ау ушхъагъубэм япхыгъэу ахэм ягухэль къадэхуурэп, — elo Аскэр. — Апэрэмкъэ ахъщэм епхыгъэ юфыгъохэр, посэуплэ фонд зэрэшымыиэр, юфшэнпэр зэрэгтотыгъуаер ыкли нэмийкъ пэриохуубэ апэкъ къекъы. Мы юфым ыгъэгумэкъирэ активист-хэр бэрэ зегупшысэхэ нэуж зы-хэкъиплэ къагъотыгъ. Тильэпкъэ-гъуҳм якъалэхэм Хэкужым гъэсэнгъэ щигъэргэгъотынм-къэ іэпилэгъу тафэхъунэу итху-хыгъ. Ныбжыкъэхэр мыш ще-дженхэу къызыкъохэкъ, урсыбы-бзэр зэрэгтэшшт, чыплэм

щигъуазэхэ хъущтых, юфшаплэ щигъэрагъэгъотыгъ, Урысюем щыпсэунхэ фитхуу статус ялэшт, цыкъу-цикъюу къызэркъыгъэ унагъохэри къащжынхэ альэ-къыщт. Аш тетэу нахъ зэпэблагъэ тыхъуным изы ыахъуу, изы лъэм-майджуу ар хъущт. Апэрэмкъэ ныбжыкъэ 20 еджакло къэтшэн тигу хэлъыгъ. Ау къакломэ зы-шохыгъэхэм япчагъэ бэкэ нахъыбэ хъугъэ, нэбгыре 47-рэ икъугъ. Ахэм ильэс 17 зынб-жыхэри ахэтигъ.

Ау ныбжыкъэхэр зэрыс унагъохэм еджаплэр хэгъэхэй, Урысюем къырынэсийнхуу гъо-гупкыяа, проектын игъэцкъэн пае ахъщэ тыгуубинэу едгэ-жьагъ. Проектын ишащэхэмпорэм щыщ активистхэу, Канадэ-щылэ черкес организацием ишащэу Стлашу Орфан, Тырку-ем щыпсэурэ адыгэхэм я Фед-ерации ипрезидентэу Баш Нуслет, Тыркуемкъэ Кавказ обществэхэм я Федерации ипрезидентэу Иллдыз Щекерджи, Израиль и Адыгэ Хасэ итхаматэу Нэпсэу Зэчэрий, США-м и Адыгэ Хасэ итхаматэу Хъатыкье Хъакъян, Нюорнберг и Адыгэ Хасэ итхаматэу Файди Барасбай ыкли Тыркуем, Евро-пэм, США-м яактивистхэу Нэгий Яшар, Абдзах Тинэ, Цэй Сэбахъ, Чэтэо Маруан, Стлашу Ихъсан, Нэпсэу Зэчэрий, Нэпсэу Саусэн, Нур Барысбай, Гунзиль Шурдум, Требзу Яра, Шамиль Эрдоган, Умер Атлар, Шэджэн Фарук ыкли Шэуджэн Аминэ. Ахэр фондым ахъщэкъ ѹэпилэгъушо къыфэхъугъэх.

Къасломэ щыпсэурэ проектым Иордан ыкли Европэ адыгэ организациехэр къызэрхэммыл-эхъагъэхэр. Ау а хэгъэгүхэм цыифхэр къарыкыгъэх активист-хэр проектиим іэпилэгъу къыфэхъугъэхэр.

Краснодар краим и Адыгэ Хасэ, Къэбэртэ-Бэлькъярим ичыплэ активистхэу обществэу «Пэрыт» зыфиорэм хэтхуу Къат Диб, Атилла Гусер, Бэлькъяр Гъазый, Стлашу Ахъмэд. Спон-сорхэм пшлэриль зыфашыжыгъ ныбжыкъэхэм ягъогупкы, яви-зэхэм, подготовительнэ факуль-тетым зэрэгдэжштхэм апэхъашт ахъщэри, медицинэ

страховкэри, ятхыльхэм язэ-дзэкъини, стипендием апэрэ ильэсм тэфэцтыри афатынэу.

Ныбжыкъэхэр Адыгэими Ѣеджэнхэу тигу хэлъыгъ, ау тэтиуверситетитуу ныбжыкъэхэр аштэнхэу хъугъэп. Аш къыхэкъу ныбжыкъэхэр Краснодар краимрэ Къэбэртэ-Бэлькъяримрэ яеджаплэхэм атедгошагъэх. Пышээ къэралыгъо университетым студент 11 ыштагъ, Пышээ къэралыгъо мэ-къумэш университетым, физи-ческэ культурэм, спортын ыкли туризмэм яуниверситет, Къэ-бэртэ-Бэлькъяр университетым нэбгыра 36-рэ ачхэхагъ.

Студентхэр еджэным зэрэг-түхэрэг сугуалеу къыхэсэгъэ-щи. Сэ Краснодар Ѣеджэнхэр ѹоф адэсшэшш, ахэм яхылтээ къасломэ щыпсэурэ. Ахэм гъэхагъэхэр еджэнымкы спортынкы ашыкъ. Гущыгъэм пае, Гышщ Яхье дзюдомкъэ Сирием ичемпион, Хъаджэбиехъо Марах каратэмкъэ Сирием ичемпион. УФ-м гъэсэнгъэмкъэ и Мини-стерствэ студенхэм ягъэхагъэхэр къыдильтэхъ, ыпкэ хэмь-лэй Краснодаррэ Налыцкэ нэбгыри 7 ашеджэнэу чыплэхэр къаатыгъэх. Краснодар Ѣеджэ-рэ пшлэшьитуу адыгэ кла-хэрэм адэкъуагъэх. Зэкъэ ныбжыкъэхэм фитынгъэ я Краснодар Ѣыпсэунхэу, сэнхэхатуу къыхахы-гъэхээзэхъагъэхэр, ялъытгъээзэхъагъэхэр, ахэм ашыщыгъэхъагъэхэр, компьютэрнэ технологиехэр ыкли медицинэр.

Мы проектым фэдэу къэралыгъуабэмэ ялъыкъохэр зыхэ-лажъэхэрэр апэрэу зэхэтигъ, аш мэхъанэшхо илэу сэ сепллы. Тильэпкъэгъу къэлэцыкъу хэмийн Ѣишугъэ ябъякъынэр, граждан заор зыщыкъорэ хэгъэгүхэм зэхэтигъ, чыгу-жыгъ щебгъэджэнхэ шүшлэ-нүүмкъэ зыфэдэ къэмхыгъуэзэхъ, джары «цыифыгъ», «адыгагъ» зыфалорэр. Непэ уарыгушон фае аш фэдэ гупыкъ зиэхээр тильэпкъ къызэрхэхэй.

— Тхъауельгээсэу, гущыгъэу укызэрэтфэхъугъэхэмкъэ.

СИХЪУ Гощнагыу.

ЛъЭПКЪЫР КЪЫЗЭФІЭЩІАКЪЫМ

Кавказ зауэр зэриухрэ ильэси 158-рэ ирикъуаш. А зауэр тхыдэм кыхэнаш лыгъажэ мүхүжжкіе гъэнща къехъугэ бзаджэу. Ильэсийцкіе еклюэкіа зауэр зэрыувиэрэ куэд щами, абы лъэпкым къридаа улэгъаар нобэр кыздэсым кыжакъым. А гүлэгъуэшхуэм уздегупсыс күдэйм уегъетхытх, цыху хейхэм къраха леймрэ гүлэгъуншагъэмрэ пхузэгъезахуэркым.

Кавказ зауэр адигэхэм я дежкіе лъапсэрыху кыщлакъаш: пщым щышу бгурш и адэжь лъахэм къинар, адрайхэр мэжэшлалгъэм, щылэм, узым ихаш, къэна машэ дыдэр дуней посом трихъаш. Хамэц кыщынхута ди лъэпкъэгъухеми я щхъе кърикъуари щагъуэкъым: я бзэкіе псэльэнү я хабзэ зерхъенү зыри хуитакъым, Уэсмэн пащтыхыгъуэм иригъеткүэл зауэ къэншэхэм егъэзгъэкіе сүүгъехъерт, я лъэр щинудырт.

Апхуэдиз нэшлэбжъэр адигэхэм я нэгу щекла пэми, кынзэфшлакъым, гужъгъэж зыими яхуишлакъым, къэзыухуреих лъэпкъэм ягурыуэу ядопсэу икни ядогуэгуркүэ. И гъашэр Урсыим ирипха нэужки, адиг-

гэхэр къыхаха гъуэгум хүщгъуэжакъым, хуэпжакъаш. Зэмамын къигъельгъяаш лъэпкъэм гъуэгум хуэгъааш трагъеуве.

Пщэ зыхуэсцди лъэпкъэгъуэлэх!

Дэ дыщыгъуазэш Кавказ зауэм хэзабрэ гугуэхъхэмрэ лъэпкъ куздым къазэрыхихъар, лъгъажэрэ банэкіе зэриудыншлар. А насыпиншагъе къомри лъэлэсаш урыс лъэпкъими.

Дэ игъашлакъим тщыгъупщенуу кым щальхуа лъахэм и щхъэхуитынгъэм щэзэуээ зи щхъэр зауаем хэзыльхъа ди нэхъяжыгъхэр, дигу ихунукъым Кавказ зауэм хэклүэда дэтхэнери, тхъумэнщ я фээглэ нэхур. Дэ ди къаленщ ди адэжхэм я щхъе кърикъуа гуаум и пэжирди щэблэм ялъедгъээсэйнү, алхуэдэ гуэвэгъуэ къэмыхъу-

жын папщэ абы и дерсхэм щэтпъыкынү.

Ди жагъеэ зэрхъунши, ноби къыкъуоки лъэпкъхэм зээзыуштыну хүщэкъу къарххэр, зэгурмыуэнгъэхэр кызэрыкъи псаляэ мыфэмыцхэр зезыхъэхэр. Кавказ зауэм къыдит дерсхэм ящыщ тэмакъкъыгъеэ, шылэныгъе тхэльу унафэ зэгъэзэхуахэр къэттэн, дунейм къыщекъуээлэхэр ди лъэпкъым къызэрьлээснур зэпээтшечэн зэрхъуейр. Лъэпкъ зэгурлыуэр щхъэузыхъ зыхуэпши хъун щхъэузыгъуэ зыри щыэн хуейкъым – узэгурлыуэнү, мамыр гащлэм зэгъуэуя утэлжъенү, зыр зым и щэгъэкъуэну сый хуэдэ гугуэхъими пэштэныр дэтхэнэ зы цыхуми и пщэрэль лъаплэу щы-

тын икни къильытэжын хуейш.

Араш Урсыим Федерацими Къэбэрдэй-Балъкъэрми унафэшхэм къэралми щынальэми щыпсэу лъэпкъхэм я бзэр, я щэнхабзэр, я дуней теткілер хъумэнимкіе ялъэл кыщламынанэр, хамэ щыплэ щыпсэу ди лъэпкъэгъухэм щэгъэкъуэн щахуэхъур. Урсыим шэсиплэ юузе къыдэгъэгуркүэ псэкупсэ къэгъэцьгээсоми я щыжакъуэу щытыну, дэтхэнэ лъэпкъими зихъумэжын икни зиужын щхъэкъе.

Блэклиар зыщыдгъэгъупще хъунукуым, тхыдэм дерсхэм къыхэтихъэрэш ди къэлүэнур убзыхуа зэрхъунур. Дэтхэнэ зыри къыхузоджэ блэклиам къытхуиха гуныкъуэгъуэр зыщыдмыгъэгъупшэу нобэ къыдэгъуэтей щалэгъуалэр лъэпкъым хуэпжу дгээсэну.

Лъэпкъым апхуэдэ гузэвэгъуэ Тхъэм зэи димыгъэльгъагъу!

Дунейпсо Адыгэ Хасэм
и тхъэмадэ
СЭХЬУРОКЬУЭ Хъяэтий.

Адыгэ ныпым теухуауэ

Тхыдэдж-бзэшлэныгъэлхэм я нэхъыбэм кызэральтэмкіе, адигэхэр лъэпкъ нэхъыжь дыдэхэм ящыщ. Ауэ щыхъуки, абыхэм куэд щауэ ялэш ахэр адрайхэм къахэзигъэш нэгъынхэм халытэ ныпри.

Адигэхэм ящыщ зи щхъэ пщэ зэрыгушхуэ ныпым и иджыреи теплъэр 1830 гъэм хагъеунхукаш. Атэми, зи гугу тщы «нагыщэр» лъэпкъым щышлакъуэ псоми я зэдайуя яубзыхун ипэ, а йохум Адыгэ Хасэм куэдрэ хэпльаш. А

бэракъым хуэдэ зы, сэри сригушхуэрэ ини срихъуу, си пырхуэ лейм щыпзыдзаш, вагъуэ 12-рэ шабзишрэ зытет щэклири си плем деж къэриулаш.

Тхыдэдж икни тхакъуэ Хъуажэ Фахъри зэрхитхымкіе, XIX лэ-

щыгъуэм и пэшлэдзэм адигэхэр къудамэ 16 хъуэ щыташ. Ахэр, къедбжэлхэм, абазэхэ, адэмий, бжээдгъу, бесльэнэй, ержэрикъу, жэнэй, къэбэрдей, къэмэргүй, мамхэг, мэхъуэш, нэхтхуэдж, хъэклүу (хъэклүү), хъэтэйкъу, шапсыгъ, хэгъякъэ, убых жыхуалхэр. Ублэмэ нэхъ жыжээж дызэлбэлжынши, адигэ ларакъуэхэр 19 хъурт.

1830 гъэм къыщлэдзаяуэ адигэ ныпир ягъельаплэу къэклүэлами, а гъэхэм абы и теплъэр щытар нэгъуэшц.

1835-1837 гъэхэм хасэхэм къагъесбэпа ныпым тетар вагъуи 10-рэ шабзи 2-рэш. 1838 гъэм къыщлэдзаяуэ адигэ лъэпкъым къагъесбэп ныпир, вагъуэ 12-рэ шабзишрэ зытетыр, хэзэйдигъялар Уэсмэн (Тырку) къэралыгъуэм а лъэхъэнэм щыпсэуа адигэ цыхубзш. Ныпир Хэкум къизыхъяжар Гъырцыж (Хырцыж) Сультаныкъуэш. (Фигу къэгъэкъыжинши ныпир зыщламрэ ар Хэкум къэзыхъамрэ тэухуа хыбархэр зэрызэхъэшцийр – «АП»-м и редакцэ).

Ауэ щыхъуки, «ныпым тетым науэу къикъыр мыраш» жалэу щыпсэли сышрихъэлакъым. И

нэхъыбэм зэрагугъэр вагъуэ 12-р – адигэ ларакъуэ 12-рауэш, шабзишрэ – зэныбжэгъуэ зи зэхуаку дэль уэркъишир.

Атэ, къыхэзгъэшынчи, а псоми, сэ къизгъэклийр нэгъуэшц. Ныпир щиэхъяуантээр, адигэхэр зэрийс щынальэр удзильшц, беричэтш, хуэпсплэш, пшахъуэшцкыми араш. Вагъуэ 12-р – ильэсэм и мазэ 12-ш, шабзэшэу щыр – ѹещэши, иризуэу араш.

Ди лъэпкъым и бийхэр тафэмки тенджызымкі къащытеуэ щыташ. Атэми, къэдбжхъумэ, зэрипхъуакъуэхэр ильэс 200 зэкэлтийрээм къриубидэу, псори зэхэту, 63-рэ къытеуаш адигэшцим. Къыхэдгъэшынчи, тэтэрхэмэ монголхэмрэ зэгъуэсүүтэй къызэрьдээзэуар. Абы яжжиту Тамерлан къыдэгъэрикъуаш. А зауэхуэхэм къакэлтийрээш ди Хэкум нэ къезища уэсмэнхэмрэ къырим тэтэрхэмрэ. Къанжал зауэрш абыхэм къэзитар. Мидрейши, ишхъэки зэрышыжысласи, урсы пащтыхъ къэралыгъуэжыр ильэси 101-кэлээзэуаш.

Хамэ щыплэ къикъахэр ди лъэпкъым къыцыгъуэ зэрынчтам хуэдэу, дызэфхуэвэжину Тхъэм жилэ! Шалэгъуалэм сывользэу икни сифшогугъ, адигэ ныпым и къеклүэкъыламрэ лъэпкъым и нэгу щиэламрэ зыщыгъэгъуэзэну.

ТАТЫМ
Хъэрээтэлий.
Къулькуужын Ипшэ къуажэ.

Адыгэм идуний

БЛЭК ЙІГЪЭМ

*Ильэсхэр кIуагъэх...чыыхэр къенагъэх,
Хазабэу тлэкIкыгъэм ишихъатхэу
Тильэпкъ ихьишъэ къагъэгъунэу къэплъэх,
Ашхъапэхэр хы Iушъом фэгъэзагъэхэу...*

Псэйтыку щыщ тхэкло ныбжыкIеу Ахэджэго Маринэ исатырхэм бэ шхъэм кыра гъэтаджэрэр. Мытотэгъэ, мытхыгъэ хьишъэр алъэгүгъ чыгхэм, күшхъахэм, псыхъохэм, мыжхъохэм, шьофхэм, мээхэм.

Зыкьюашшэфгээ кээбархэр ахэм къялотагъэмэ, зэхихырэм ыуж шхъэр зэмькIокIеу кызэтэнэна, гур зэгомыутэу фэшчына?

Ильэс 158-рэ тешлагь адигэ льепкыим игъашэ зэпэйкылгэ ин зыфхуугъэм ыуж. Зэгоддэжын тльэкIырэп ар джы кызынэсигъэм. 1864-рэ ильэсым жыоныгъуакіем и 21-м ыпэрэ үүжрэ льепкыир зэрэшьагъэр — джаущтэу адигэм ишылакэ сэ шхъехээ зэтесэуты. Кавказ заом ыпкээ таущтэу сильэпкь псэүгтэ. Ар зэрэсшээрэп а уахтэм зеклон-зыпплыхъаныр яштэрыльэу кытфаклоштэгээ тхаклохэм къатхъыгъэхэр ары. Адигэхэр дахэх, гъесагъех, акылышох, лэжъаклох, хабзэ ахэль, янахъыж агъельапэ, янахъыкIе аухумэ, дэгьюу агъасэ, ябыльфыгъэ агъашю, гупкыях, кочиэ льэшых, шыхэр яклас, яшнуши ялаши зэклүжьеу фэпагъэх. Ауштэу Ѣмытыгъэмэ а зы дэдэр нэбгыре заулэмэ — Челеби, Спенсер, Марини, Уркварт, Потто ыкки нэмийкхэм къатхыныи. Джащ фэдагъэх Черкесиим — Адигэ Хэгъэгум исыгъэ цыфхэр. Зыэм яшысэхэу, нэмийкимэ яхъопсалхэху ахэр псэүтгыгъэх.

Дунаим ыгъашэгъон фэдиз икүгээ зеклокээшкIехэр льепкыим ыухумэ шоигъуагъ. Ичыгужу ибын щигъасэу, ихэуу клас инэпльэгъо, ижы къабзэ къышчуу, ипсихо къаргъо зыщигъэпскIеу псэуныр игуугъ. Ары ильэсийн къуриубытэу шыфхэм мешю бэшхэр къа-

ми апшь, псаоу къэнэным пае ишылакэ зэпригъэзагъ, зэпичигъ изыкыныгъе гъашэ, егъэзигъеу, ышхъэе фимытэу ичыгужь ыбгына. Хэкурыс ыки ххэхэс адигэхэр — джаущтэу тъзэтырафы джы. Кавказ заом къельжышишувэ льепкыир зеплэгчэ хуугъ.

2010-рэ ильэс. Сирием Ѣыпсэурэ адигэхэм атесхынэу, «Адыгэм идуний» зыфилорэ проектыр згэхъазырынэу мы къэралыгъом сыкIогъагь. Къялхэу Алеппо, Хомс, Дамаск ыки ахэм къяшэкIыгъэ адигэ къуаджэхэм зэкIами тадэхъэгъагь, зэлукIэгъубэ тильэпкъэгъхэм адитиагь. Аш фэдэу Шам дэт Адигэ Шушэ Хасэм тъзеблагъэм ихъакIещ унэ идэпкэ зэрэтефэу тетъыгъ сурэтэу сльээтугъагьэр синэгэ зэрэктэ. Инагэе къыжкугурлыгъным пае дэпкыир зыфэдизигъэр къесон — ишьомбгуагъэхээ метрих, ильэгагъэхээ метрипл. Льепкыир зэрэпсау сурэтшым аш търишыгъагьэм фэдэг. Льыхууж шхъаэу сурэтшым къыхэшчиштэгъэр жэкIе фыж къихъэ тетэу, адигэ пэло льэгэшко ышхъэ тесэу, klaklor плээум иубгуагъэу, зэрэдагъэлээр къапшэу щытыгъ. Льыхыгъэ ар, ильэсийшэ 16-цыпэм къигъэхъагьэм фэдэг, ытамзхэр егъээхъагьэу, ынэхэр нэгынфу, бэещийн ыитиу тегъэкуагъэу чыжъэрилпээ сурэтшым хэтигъ. ынэпльэгъэу зэкIе льепкыим къыркуагъэр клафэштигъэ. Зы къуапэм сабиир ным ыкоки ишу тешхъагь, мыдькIе шыухэр, ку зэкIетхэр щытыгъ, адигэ щагу шыгъэхэри къэольэгъу, тигъэр къитецэ аш. Къушхъи, псыкъечэх, псыхъуу, мэзи — Хэкур тешхъагь сурэтшым. Адрэ къуапэм 1ашэхэр зыыгъ хымэ цыфхэм мешю бэшхэр къа-

дзыхуу тет, а лъэныкъомкIе шышишункI, шьоу сурэтшым ыгъэфеда гэхэмкIе хэошыкы — аш заор ѩеко. Хышхори хшэхъихъагь, аш ихыорхэм цыфхэр зеруубэгъэ къошьо цыкIухэр чаухумэрэм фэдэу хэольэгъуу. Хым ухырыглыгъ, 1эзанхэр зытэгэштэгъэр къэльягъо. Ахэм апэмчыжъуу чынуун хыапси, къяхалти щытыгъ.

«Хэты ислрэт мэр? Мыш адигэ льепкыим зэпичигъе хэзабыр къеули...» — сиапэрэ улчээу бысымхэм афэсгэгээ. Сурэтшри Хасэм къырагъэблэгъяэу къычээкыгъ. Ар Лыше Фадил Зэчэрий. Къызэриуа пъэмкIе, Баграт Шинкуба итхыльээр убых икыжым фэгъэхыгъэм тэхыгъ ислрэт. Ар къызэриуо лыжъеу сурэтшым тетыр къесшэжъыгъ. Зауркын...

Ашыгъупшэрэп 1ækыбым Ѣыпсэурэ тильэпкъэгъхэм къарыкуагъэр. Ар ягууз, ялыуз, мыкодын гупшигъ. Заулэрэ ядэжь себлэгъагъэшь, сид фэдэ къэбархэр тлотагъэми, еджэн, ыофхэн, псэун ыофхэм таклэупчээми, джа блэкIыгъэм къыфагъээжэй. Псэукэ дэгүү язэми, мыльку ѢыкIенэгъэр амьшэми, бын дахэхэр агъэпсигъэми, зыгорэ зерафимыкуэр язэхашэ хэкIырэп.

Шам Ѣыпсэурэ профессорэ, географие шенгыгъэхэмкIе докторэу Адэл Абдилсалам сывылако, иллакьокIе Лашхэм ар ашыщ, хэку зэпхыныгъэр пэсэ дэдэу зэригэпсигъагъэр къисфилотэгъагь. Ар зыхуугъагъэр 1957-рэ ильэсир ары. Тэ тальеныхьокIи джыри тшэштигъэп адигэхэм 1ækыб ѢылаккIе яэр зыфэдэр, яшылакэ хэгъэки, 1ækыбым исхэми тымышшэштэгъэу тлон. Адэл адигэ тхаклоу КIэрэшэ Тембот икъэбар зэхихынэу мэхуу, итхыльэу «Насыпым игъогу» зыфилорэр къи-1ækхэхэ. Тхаклоу къыфатхэ ыки еж КIэрэшэми джуаптхыгъэ фэгъэхы. А тхъапэр гъожыши хуугъеу ыгъашюу Лашэ Адэл ыыгыгъ. Апрээр 1ækыбым Ѣыпсэурэ адигэ къы-

ор-сэрэу Унэрэкъо Яшарре сэрэе тызэдэгүүшүэ. Ары ыцIэр а калэм. Синьбджэгүүшүу хуу гъэу тизэпхыныгъе зэпчырэп. Тыркуем сыйкуагъеу кыспэмэгъюу хурэп. Адигэбээ тхакли еджаки зэригэшшэжьыгъ. Яшар льэшэу фэягъ иныдэлльфыбзэ зэригэшшэнэу ыки ар къидэхуу.

Тыркуер къэралыгъо ин. Анахыбэу адигэхэр зыщыпсэухэрэ хээгүү. Тильэпкъэгъу миллионыш — тфы аш Ѣыпсэо шлошхэр Ѣылхээ. Зы гэе горэм Ко-нием Ѣылжэхэрэ Адигэ Бээ Хасэм сиргээблагьи, адигэ къуаджэу Тыркуем итхэр къэт-күхэгъагъэх. Адигэхэр зэрымис къуапэ мы къэралыгъом илэп. ЗэкIе чылхэм тадэхъагъеу сонен, ау, гъогу тытетыфэ, си-гүүсэхэм «мори адигэ къуадж» аловэ псеуплэ пчыагъэмэ алалэ афашыгъигъэ. Зэрысхэх гъэгэгум лытэнгыгъе къашафашуу адигэхэр мыш Ѣыпсэух, цыф гъэсагъэхэр, дзэктолхэр, сатырушхэр фабрике инхэр агъэлажхэху ахэтых. Цыф цэргэхэдэгээхэй театрэм, кином жуагьоу ашылыдхэрэ Тыркуем ис адигэхэм мымакIеу къахэхэгъ. ЗэкIери къэспчыштэп, ау зы пшьешшэ дахэ къахэгъэшы сшоигъу. Ар Эльчин Сангу. Тырку кинохэр зикласхэм зэкIемэ дэгьюу ашэ. Мыш янэжь лыхыуужыкIомэ япхуу, янэ Шыбзыхуу. Измир районым итшапыгъеу къуаджэу Арыкбаши Ѣылхэм. Сэ мы къуаджэм заулэрэ сидэхьагь, Эльчин илахылхэм гушыгъэу сафэхуу. КъызэралорэмкIе, пшьашшэр зэрээдагъем льэшэу рэгушхо. Бэмышэу Адигеим икIеу Эльчин шыкIэпшынэ шуухафтынэу фагъэхэй, ар ыыгыгъеу рэзэнгыгъе гушыгъэхэр тиынр фээзэштэгъэхэм адигабзэкIе къариоу интернетым къиргэхъагь.

Спортым зыфэгъязэми, анахыу бэнаклохэм адигэ калэхэр бэу ахэтых. Хъамид Къэлпъян, Яшар Догъу. Дунаим ичемпионых. Мыхэм ацIехэр дышшэ хъарыфхIе Тыркуем спорт гъэхъагъэхэм ахэтхагъэх.

Джащ фэдэу къэралыгъо гъэпсийнам чанэу хэлэжэгъе адигэхэр Тыркуем итарихъ хэтих. Къалэу Самсун Ѣэгъогъо — 2008-рэ, 2011-рэ, 2017-рэ ильэсхэм сыйкIогъагь. Аш пэпчээ а зы адигэ тхъаматэ калэм илгээ. Юсуф Зия Илмаз, иадигэ льэккIуацэ — Лыше. Ильэс 15-м къиргиубытэу аш Самсун ыгъэорышагь, дахэу, кIэрэлэу къалэр зэтригъэпсихъагь а уахтэм, къэлэдэхэр зэрэфэрэзэм къыхэкIеу Ѣылхээхэгъэхэй, — ыуагь. Лыешэу сшоигъэшшэнгыгъ — сид гушыгъа зыфилорэр? «Зэфэхыыжъхэр», «уээкIэлэбэжьмэ» — мыхэм анемыкI горэхэри къысигъогъагь, ау сиыг къэгъижхэхэр арых. Калэм ашыгъум ильэс 35-рэ ыныбжыгъ. Бээр ильэситу хуугъагъе зызэригъашэрэр. Аш ыпкээ зыгушыгъа къыфалоцтгыгъэп. Джы непэ ильэс 13 тешшэжъыгъеу

Адыгэм идунай

ИДЕСЭХЭР

«Тэ тыйбээ ныкъо-тыкъу, зэдгээшшэшь угъэп шьощ фэдэу», — лы чьэпхыгъэм, һэнэттэет лягэм ынэхэр къэупсэпсэгъагъэх итыжхэм ащечыгъэ къинир къыlyатэ зэхьум. Къалэу Самсун хэсхыхкэ, сэ зы гупшысэ ситүлүүрэп. Мыш фэдиз гъэхъагъэхэр адигэхэм хымэ хэгъэгум щашыых, дэгъугъэба я Хэку исыгъэхэмэ, фэлэжкагъэхэмэ, ихэхъоньгъэ ялах хэльтигъэмэ...

кынчынан ашык. Кавказ заңын адыгэхэм ятарлық хәмыйчиның епхыгъ. Кавказ заом үүж Осман хәгъэгум кошыгъеъэ адыгэхэр зерсысыгъэхе апэрэ күхъэхэр Самсун хы нәпкының үхъэгъягъэх. Бэ ащыгъум ащ кызынағаъэр, зыдагъетысыштхэ чыңпілехэр ағъенәфафә, теменъильәу щытыгъе хы гүнәм бәздәш шхафә щыхууъэхәу, бәмә апсә джащ щыхэкынгъагъ. Адыгелләр кыләм пащә зыфхьум, джа темэним ильеуж хәмыйкло-клагъэхэр зекі щигъезыягъэх, хы гүнәм ынәпкы ыгъепытагъ, мыжъюкі ыгъепклагъ. Ащ нәйхъенесе жалын жэлдүйлем... Иорданиемкә уәбэнышь, ащ фәздә щысәу кызыпхын пльекъыштыр гүнәнчъ. Пачыхъэ унагъом кытхэу, къэралыгъо гъэпсыним, нәужым ар ухъумәгъенним, ихабзе гъэптигъенним апае адыгэхэм яшүаъзәу хэллыр ыкїи джы кызынссыгъэми кыахырыр бэ дәд. Апэрэ пачыхъэу Абдалла ибн Хүусен кызыцублагъэу непә тет Абдалла ятлонэрәм нэсыжъэу адыгэхэм кыагъегъунэ. Пачыхъэ унәм иухъумаклохәу ахэр арыштырлыр зыфашырәр, яцыхъештегъухэр.

мыжкою въстаніи. Аще не
мыкіеу саугъет гъешігъон үи-
тъеуцуагъ. Тырку хэгъэгур зы-
гъэпсыгъе Мустафа Кемаль
Паша Истамбыл къикли къухъе-
къе Самсун къызэкъом, адыгэ
генералхэр игъусагъэх, пэгъо-
кыгъэхэм тильепкъэгъухэр
ахэтыгъэх. Ахэм ясауғэтхэр
апкъыхэр зэрэпсау къельягоу,
ащыгъыгъе дэдэхэри ашыгъеу
ыгъеуцугъэх. Аще фэдэу Ататюр-
кым пэгъокыгъагъ Бэрзэдж
Джамболэт. Мы лыр хэгъэгү
гъэпсынным чанэу зэрэхэлэжъа-
гъэм пае Тыркуем лъэшэу
егъельаплэ.

Мыш фэдэ къэбархэр зызэ- театро тээвэртэйнээр нийц къызынэсыгъэми тарихъ клэнэу

Амман ыгузэгү ит. Къэсэшлэжьы, 2007-рэ ильясым аярэү Иорданием сыйкүагьэу «Некло тягэжжэхэр мыш къызээкюм зыщыпсэүщтигъэхэр озгэлээгүүщ» ыүү Амман щыпсэүщтигъэ Хъурым Хъэсан (Тхъэм игонахь фегъэгъу, Хъэсанэ гъэрекю чэтынагь) Колизеим сирищэлгээгъагь. «Мыш зы унэ итыгъэп, джа псэользэжьыр ары унэу тягэжжэхэм афэхъугъяаьр. Псы чээгъым къычаци, пшэхуальэм хэсигъэ арап бедчинхэм

ЛЭВМ ХЭСҮН ВЭ АРАН БЕДҮИЛХЭМ ГЬМОЫЛЭХЭР КЬАЩАЩЭФЫЗ, АЛЬ ТЕУЦОГХАГЬЭХ. САМАН УНЭХЭР ЗЭТРАЛЬХҮЭГХАГЬЭХ, АХЭР АРЫ АПЭРЭ УНЧААН АММАН КЬЫДЭУЦААГХАГХАРИ», — ХЭСАН ААЦЫГХУМ КЬЫЛУАТЭХЭРЭР ЛЬЭШЭУ ЗГЭШЭГХАГЬЭХ. «АДЭ АПЭРЭ КЬЭЛЭДСХЭР ЗЭРЭДДЫГХАГХАРИ ЗЫ ТАРИХЬ ТХЫГХЭЭ ГОРЭМ ХЭТА?» СИУПЧИЭ ИДЖЭУАП КЬЭШЛЭГХААЕП. АДЫГЭХЭМ ЯТАРИХЬ ТЫДИ ЩАУШЬЭФЫ, ЖЭРҮЙОМ КЬЫЛХЭНАГХАА НАХЬ, ЗЫ ТХЫГХЭЭ ГОРЭ КЬЫТЭРЫКЛУАЛЬЭМ ПАЛЬХЬАНЫР АМЫДЭШТЫГХЭМ ФЭДАГЬ.

Израиль пштэмэ, аш щыгсэү-рэ адыгэхэм нахь кызыэтенагъэ диаспорэм хэтэп. Кфар-Ками, Рихъаний адыгабзэр адэлүкъы, хабзэр аащизэрхъэ, ятарихъи хагъэклоклагъэп. Якууаджэхэм ядэхъап! Эхэм «Мыр черкес къуадж» атетхагъ, яурамхэм адыгац! Эхэр ялэх, алъэкъуа-ц! Эхэр адыгэ лъэкъуац! Еу къе-

нагъэх. Ашкىе янасып къыхыгъызыхэфэгъэх лъэпкъым умын-джуртэу ильэпкъэгъо уильйтэштэп. Ататюрк гупшысак!эм щыухъумагъе хуягъэх. Тыркум ифагъэхэр зэк!е тырку ашынхэу ауж итыгъэх. Уафэгупсэфиныен щыт ашкىе Израиль адыгэхэм. Мы хэгъэгум тфэ сыйкъуагъашьчилэхэр нахь к!эрак!е зэрэхъухэрэр ахэсэлтэгъукы зэптий. Шынкъэ, мыхэми гумэк! гъэнэфагъэхэр ялагъэх. Мы чылзцык!уитүм адыгэу адэсыр непэминитф ны!эп. Зэлахынхэу ахэм ахэтыр мак!эп. Унагъо агъэпсын зыхъук!е къащэнтээр юфы, «лыр блэ мао» зыфалорэхабзэр амыукуньир мыш щигъэцк!эгъуй. Сирием къирашызэ адыгэ нысэхэр къащэу зэманхэр щылагъэх. Ау Джолан! юашхъэр Израиль зиубытгъэм къышыублагъэу къэралыгъуиттурээзэпий хуягъэ. Джы е Хэкум, е Тыркуем къэлабэхэу адыгэгашыашъе ашэмэ янасып, армырмэ, лыр агъек!эжышишурэп. Ашысымэджэныгъэр къыхэк!ынельэк!ы.

— 2008-р ильээсүм кіләцкылүк къешьоқло купэу «НЭФ-м» сыйригүүсөү Германиен сыйышыага. Европам икъералыгъохэм зэктүүлүм хүнүэу непэ адигэхэр тілекли-тілеклоу арысыых. Анахыбыну зыщыпсэухэрэп Германиер ары. Мыхэми Хэкур апсэ изы Iахь. Ятэж плашъэхэм ячытуужы аштыгъупшэрэп. Анахьэу сыйгу кыннэжыгъэхэм ашыщ Берлин дэт Адыгэ Хасэм итхъаматеу Күумыкъу Уахьби къалэр кынтигъельзэгү зэхүум апэ Урыс дзэклолым исаугъэт тызэрэүүн щэгъагъэр. Кынзериуагъэмкээ, жыоныгъуаклэм и 9-м, Урысыем Хэгъэгу зэошхор зиухыгъэр зигъэмэфеклэрэ мафэм, ежхэри саугъэтэм екуюллэх, арзыфагъеуцугъэхэм шъхьащэ афаашы. «Тэшлэба тиадыгэхэри а заом зэрэхэклюдагъэхэр» зэралогъагъэр силогъяшлэгъоныгъ. Хэкум епхыгъэ зы түдэнэ

Цыпэ агъотымэ, аш зыпапхэнээр ягугъу.

Анахь гъоѓу къыхъэу ххэс адгыгхэм адэжь синэсыифэ зэ-
пышыгъэр Америкэм нэс си-
зэкюор ары. Адыгэ миних фэдиз
мы къэралыгъом щэпсэу. Мыхэ-
ми политики, врач ӏазэхэри,
полицием ишерифхэри ахэтых.
Аужырэхэм яловшлакэ игъекло-
тыгъеу къытагъэльэгъуягъ.
Нью-Джерси и Пассаик Каунти
район иполицие адыгэ къэлэ
12-у щылажжэхэрэм талыкшэгъягъ.
Ахэм аащыщэу Хъэпэкі Нарт
льэгэпли инэу алтытэрэ тхъамэ-
тэ гуадзэ хъугъе. Шерифым
иһэпышэгъо ар агъэнанафэ зэхъум
Къурланым ыїэ тельэу тхъэльтанэ
ытыгъ. Быслымэныгъом мыш
мэхъянэ щыраты. Лъэпкъхэр
зэхэзгъэкүхъэрэ Америкэ
шъхъафитым къыщытэджырэ
сабыйхэр шъхъэубэтэним дим-
ыхъыхынхэм пae дин хабзэм
итхэу агуух. Хэсэ унэм мэщит
ин пашыхъягъеу, къэлэцыкүхэр
быслымэн шапхъэхэм аащы-
фагъасэх. Адыгэ хабзэри аащ
дыхэтэм дэгъу дэдэ хууныгъи,
аащ ишиг шалдэгэ.

Ильэсийн 158-рэй хуугь ээ мыйгээ Кавказ заор заухыгээр. Ау аш ильзүүжжэр нахьи нахь зэхатшээз тыкырыгээ. Ильэс 20 хуугь эшь хэхэс адыгэхэм сышахаа хэрэр, сэльэгтүү тээклүү зыдэлжлыбзэм, хабзэм, күльтүрэм зэрахэгжилж, «Мын фэдизээ, ильэсийн эрэ шьэнэхээрэ зешүүхъягээ бзэр чэшүүнэнэй гонахь, шууфитэп ар жуугъякоодын» ясээ. Джэудалзуу зэхэсхырэм нэүжым сиджепсалье сүргэгээцүйтыхажы: «Тилажээ зыдэтшээлжэхы, ау тыпшүүчкоо шурэп, тиамалэг джа ильэсийн эрэ шьэнхээрэм кынгаа льэпкын кынгаашынлагтам ильзүүжжэр кэдгээрүүнчны. Тыхэтгүүхээ тыхээфэгтээ щылааклэм. Тыбзи тихабзи тшээщтгээти Хэку тырагъясыгтам». Ашиглалтадаа симын түүхийн

Тырехы ощхым
заом ильэужхэр,
Лъэу чыгум ришьугъэр
уцэу кытеклэжбы.
Лъэмыйдж зимыэ уахътэм
кытгээзэжьырэп,
Ау чыгхэр къэнэх,
Хэкур къагзэгъунэу...

ТІШЬУ Светлан.
Адыгэ Республикаем изаслуженнэ журналист.

Щыгъуэ-щэж махуз!

Сыт «щыгъуэ» псальэм къикыр, сыт цыхухэр щэшьгъуэр? Ар сиыт щыгъуэ? Щыгъуэн папшэ «щы»макъ псальэ пычыгъуэр хэтын хуей? Хэтын хуеймэ, мы «щы» макъ пычыгъуэр къызыхэклар, и къежьаплэр зыхэхун хуеиш.

«Щы» макъ псальэм къежьаплэр хуэхъуным и щхъеусыгъуэр, зы фэшхъуныгъэм къыхэклы бзэм къыххъащ. Ар фэшхъуныгъэм къыххъэн щэхъуар; ижъ-ижъыхъым Тхъэ, Тхъэпэлтизу зыпилья «дигъэ»ращ. Дыгъэр щыуэпс щынальэм тету, тесу, псеуэ хэпсэуэх псеуныгъэм, псеущхъэм къезэгъыу, къышхъэпэу зэрыштырат. Ар щыщымыиэм хуабэ щыэтэкъым. Ар щыщымыиэм нэху щыэтэкъым. Къэкигъэр къэзгъэкъыр арат, къэкигъэхэр псеущхъэхэм лус яхуэхъут, а лэхъэнэм ешлаклуу къиукыф псеущхъэхери цыхум щын хуэхъут.

Мыпхуэдэу я гэльялпэ дыгъэр сиыт щыгъуэт щыщылэр. Ар дэнэ къиклы я гүгъэт? А лэхъэнэ щэшьгъэм зымыужауэ, щыльэр зэрызпэхъуреир ямыщу; щынальэр захуэу къафэшыу Кавказ къурш нээзим щыкэрысхэм щыгъуэ, Дыгъэр, Хъазарым хым къыхэклыу, Кавказ Къурш зыкэлтыкъуэм ириклиуэ дэкъыу, и щхъэ щыгум щынэсам «Луашхъэ махуз» тэпсэу, иригъэзыхъжу щехъхым Хыфыцэм ишхъэрэмкэ Азов хым хэхъэжу ялгыгуу, ялгытуу я фэшхъуныгъэм хэтт.

Нэху щыну къеху къишищым пежэу, я лэр хуалэту, зыхуалэ-

там и цээр ялгыу, лээу хуашыу, я лэгум къипса «ды»м (дигъэ) бзийхэмкэ къелусаэ, езыхэри елусэжка ялтыту уэхъус (уэм ит хуум елусаэ) ирахт. А «ды»р хым къыхэклыу къызытехъар и унат, зытепсэу хуар абы ейт.

«Дым и унэм ей»т, ар «дунеий»т. Ар дунеим щытетым къэкигъэхэм ящхъэр ялэтт, зыхуашийт заалтуу. Къэушт, къэтэджт, зыратэт.

Кыфы шынагъуэм, имыльягыу бгуэнщагын зыышхъума псеущхъэ цыхум, и пкыр зыгъэхуабэ, и нэм езгъэльягыу, махуз хууэ нэху зышт «ды»м, дыгъэм пшэхъуху хуицт.

Абы щытыкыиц илэу ялтытэт. Хым къыщыхэкым, къеху хууэ, нэху «щыгъуэ»м. Ар «пшэдэдэжъиж»т. Абы уэгумкэ зигъазэу, дыгъэзяяуэ дэкъыу уэгум и кум щынэсам, (Кавказ къуршым и щхъэм, уашхъэм) къэспу, къитепсэ бзийм уашхъэр нэхуу, махуз ишт. Уашхъэр махуз хууяуэ, «(Л)уашхъэ махуз» флашт, ягъэльялпэ. Мис а нэхь ягъэльялпэ щытыкыиц, ешэнэреи ельээу, еджэгъуэу; «щыджахуэ»ш. Уашхъэр махуз ишлээу,

егъазэ, иргээзыхыри, хым хэхъэжыну йохыж. Мы щытыкыиц хужаалар, и щхъэр ирхъэхъиж къырагъэхъу «пшыхъэхъэ» хужааш.

Зытета дунеир, щыыэм хишу игъэхуэбаэ, къыфым хишу игъэунэхуу, къигъэкъыу, зыщэкъэу, зыххъэхъуу, щыхынгъукъэ зыр зым щхъэпэу, псеуныгъэр зыпзыщиэ а «зы» закыуэм, псори абы хуэныкыуэу, ауэ ар зымы хуэнмынкыуэу, хым (псы) къыхэклыу, хым хэхъэжу дызыгъэунэху, зири абы хуэдэ хуункым жыхуала дыгъэр; дунеим йохыж. Ар «дунеим ехыжащ» хужаэ. Кыфым къыххенауэ щамыльягъужым, «щыэжкыым» хужааш.

Ар дунеим «щы»тетым «щы»гыуэ; «щы/э»уэ, щамыльягъужым «щы»гыуэ; «щы/э/ж/къым» хужаэуэ, ляуэ ялтыту, а «ды/ра/эй» дырышым, «хъэдьрышхэ»м къяуэ, кыфым къыххенауэ, я фэшхъуныгъэм хэхъауэ хэтт.

«Щыа»р щыщымыиэжым, илар щимыиэжым къыхэклыу, щедээ «щыгъуэнэм, хуэ «щыгъуэнэм», кыфым хэхъэу, «щыгъуэм» хоклуу...

Мис араш дэри ды щэ «щыгъуэр»! «Щыгъуэ Махуз» хужытлауэ ильэсицэ иклюа зауэм хэклуэда ди лъэпкэ лъапсэр пыудаэ, гукьеуэшхуэу хэклуэда ди блэклар, гъэ мин куэдкэ псеуплэ хаплэ хуэхъуа и хэкур зырагъэбийнар, къызэдикым фыцэу ильэгъуа «хы Фыцээм» хигъэклуэда ди цыхубэр, хъэдэу хым нэсахэм, бзэжьеихэм къашэнэжа, хым тафэм къыридзылла щхъэц, щхъэ къупшхъэхэм гум къырина гуаэхэр ди пкым зыхицлауэ араш дыщшыгъуэр.

Накыгъэ мазэм 21 хуээу хухэха мы махуз; Мы гу уз, гуаэ махузэхэр зэрэтишмынгъупшар, зэрэгтшэжыр игъэльягъуэу «Щыгъуэ-щэж махуз», а махуз ди «Щыгъуэ Махуз».

Заум, гу уз гуаэ махузэдаэ, дунеим ехыжа ди лъэпкэйм жэнэтээр хаплэ яхуэхъуну...

Къэкигъэр къэрэбэм хуэдэу щынальэм илхъа ди лъэпкэгъухэр зэрэгтшэтижкуу, гүгъэр, гүфэгъуэр къальысу «Гуаэдэх» яхуэхъуну...

ТОКЪМАКЬ Айдын.

Мыжъосыным ыдэж тышызэлокъэ

Черкес культурэм и Унэ, жъоныгъуакэм и 20-м берэсэхионочко пчыхъэм сыхъатыр 20.30-м ишлэжь мыжъосыным дэжь шыгъю зэхахъэ Ѣылагъ.

Ар «Нартхэм ямашло зэклэдгъэблэн, мамыррэ зэфэнгъэрэ тызэрафаэр зэрэдунаеу зэхядгъэхъишт» гущылхэмкэ рагъэжъагъ. Бейликдюзю имэрэу М. Мурат Чалык, КАФФЕД-митхъаматэу, профессорэу, докторэу Шэуджэн Умит Динчер, Къушхъэ Догъан Езден Черкес культурэм и Унэ иунэшьшишэу

Ёмер Чёток кызэгүүштэхэм ыууж орэдьыло цэрылоу Таймээ Гюлджан гыыбзэхэр кыыуагъ. Шыгъо-шэжь зэхахъэр лъингъэктотагъ къэнэтэхэс мыжъосынир зэлэпахызэ зэрэгтшэунагъэм. Сурэтыш ыкли сурэттхэх 1энэласэхэу Эрсем Фатих, Думэныш Фэрид ыкли Кутлу Фарук ялшыагъэхэм якъэгъэлъэгъонэу гупчэм Ѣызахащагъэм цыфыбэ аклэрихъээзэялъыгъ.

Адыгабзэм къезыгъэкугъэр Мэфэшшукъо Щенгюл.

Тхыдэ

Хъэкіувхэр псэ быдэт

Куэдым къалытэ Кавказ зауэр 1864 гъэм маим и 21-м иухауэ. Аүэ дэфтэрхэм кызэрхэштыжымкіе, щхъэхуитыныгъэм щіззэуа адигэхэм яхеташ я щыгу къихъахэм земан кыхым къриубыдэу къеныхъуекъуа, уеблэмэ XIX-нэ лэштигъуэм и кіэхэм нэсыху Урысей къэралыгъуэм щыщу зыкъэзымылъыта, унагъуэ-унагъуэкіэрэ бгыхэм зидэзыгуеша гуп щхъэхуэхэр.

Хъэкіувхэр їи гугу тшыр (клах адыгэхэм «хъэкіуцу», урысхэм «хакучи» жаэрт). Ахэр шапсыгъхэу къалытэрт, зэрпсальэу щытари абыхэм я бзэрш, тіэкіу зэхъуэкл хуэду къипшыхъункіе хуунуми.

1864 гъэм Кавказ зауэр и кіэм нэблэгъяуэ къалытами, урысайдэр иджири 1865 — 1866 гъэхэмии зи щхъэхуитыныгъэм къахутемыкі, хы Фыціэ йуфэмкіе укыщепльмэ, Шахэрэ Ашэрэ я зэхуаку дэлт мэз гуэрэн лувыхъхэм къафыщіна адигэхэм төвэ зыбжанэ иращыллау щыташ. Къэдгъэльтагъуэм, Псыфыпс (Псеэуапс) и псыхъуашхъэхэм, Хъэкіувхыпс (Хъэкіуцу), Хакучипс, Хъэджкыкъуэ (Ходжоко, Хаджико), Течай (Татай), Кхъуэпс (Копс), Енэбэппль (тхъэрькүэф тептээ иэу а щыпіэм къыщиқі къекыгъе плътъжыым зэрдэж «енэб» псалярэм къытхъуклац) псы бгунжхэм къагъеща къуладжэ дыхъенхъемре абыхэм я щхъэжкіе узыщрихъелі щыпіэ дэгү пхыплътигъуэхъемре зепэцціевненгъе гуашщхэр щекуэкаш.

Адигэ-абазэ-убых лъэпк зэрьбыным я нэхъыбаплэм лъапсэрыхъир къащыхуэкүем, алъандэрэ нэхъ лъэнинкуя егъезарэ хэгъегу щхъэхуэу псыа хъэкіувхем гузэвэгъуэ инир къакіещізэрыхъаш ики 1864 — 1866 ильес зытущым къриубыдэу, абыхэм ящыш күэдир зэрьса щынальэм ирашац. Аршхъекіе, нэхъ ерьш дыдхэм, зыагъэбьдар зэрьщіепштыкыгъуем къыхэкікіе, хуэзэфіеклаш паштыхъидзехэм къращылла төуэхэм зрамыгъэхъу, фыщэу яльгай я хэкум къафынен. Тыркум ягъэлпхуэнным имызакъуэу, абыхэм ядахъым урысхэм къыхуагъэльгъуэу жала Псыжърэ Лабэрэ я псыпцалье йуфхэм иутысхъен.

Апхуэдэу щыхъум, зэрьпхуа-күэхэм, нэгъуещи зыри къахуэмнэжу къалытэри, я дээ пакіе зэхашахэмкіе хекупсэ жылымыдауэхэм аргүэрижуятеуаш. Абы щыгъуэми паштыхъидзэм къигъесэбэпар іемалыжу зэсагъажхъэрш: къа-жэхэр игъэсэхжынныр, гъавэ хъесэхэр зэхэутэнры, ерыскы гъэтілыгъэхэр зэтегъесхъенныр, нэгъуещхэри.

1864 гъэм августын и 18-м, кытезыгъээж төуэхэм я зэхублаклу генерал-майор Гейман Кубань областыр зи хэшлаплэу къэзыльтэжа паштыхъидзехэм я юташхъем мыпхуэдэу хуитха-

у щыташ: «Хъэкіувхэр зэи лъэпк щхъэхуэу щытакым. Абазэхэм, шапсыгъхэм къа-щынэмьшіа, абыхэм куеду яхетш бгыхэм зи щхъе изыхъе-жа ди къэзакхъемре сэлт-хэмрэ. Лъэпк зэщымыщ зэ-

хъухуена хъэкіувхэм зыща-гъе-быдаш. Псыфыпс хэльадэ псыежххэр кыщежкэ жанэхэм, абыхэм я лъабжэкі щыл-джа-бэш задэхэм пхыгъэмба бгьюэнщагъхэм, мээхэм щла-уфэжа къунэфхэм, куацэчы-цэхэм къахэмьш мывэ духэм».

Тхыдэр ипэжыпіекі щыхъэт зытхъяэр араши, щхъэхуиты-ныгъэр фыщэу зытлагу бгрыс хъырхъэхэм а лъэхъэнэм хуэз-фіеклаш зыми щымыгуг ѹики пымыщіа, я щхъэм щыхуитыг гащі щхъэхуэ мэз абрагуэхэмрэ къурш дурэшхэмрэ ща-хуэну. Ар хуэбгъадэ хуунущ «циху цыкылур» здынэмопльыс бгышхъе аранхэм къуршыгъэхэм абргуэ зэрыщахуэм.

Кыпагъэзурэ, бгым къа-хуху Тыркум ираша я лъа-хэгъухэм я піэкіе, куэд дыди дамыгъэклу, хъэкіувхэм къа-хыхъаш адрея адигэ-абазэ-убых ла-куюэхэм къахэкл, щальхуа щынальэм икыну хуэмей хэ-купсэхэр.

Япэштыкіе, бысымхэр «хъэ-шэхэм» тіэклю яхуэштэлэштаблэрэ дэзхъи хуамыщыщэу щытами, іемалыншагъэм зэри-шэллахэр, палье кіэшым къри-убидэу зи іемыші-іерамэу зэрыубидыжаш. Къахыхъахэм я ныкуэр хъэкіувхэм яхэз-рыхъяжаш, мыдрейхэм а щы-піэм къегъещылла Ашэ, Шахэ и псыхъуашхъэхэм щыпрыхъэт къинмыщ къунэф-къэдэгхэм зыдагуэшац.

Кавказ зауэр иухауэ щагъеуа 1864 гъэм и май мазэм иуж-кли, апхуэдэ щыкіэм тету зэхэджэка хъуат хэкупсэ нэсхэм я лъахэу къалытэу хуэжья хъэклю хэгъегу цыкылум щиз-рихъэлэхахэр. Арати, бгрыс щхъэхуитхэм, Кавказыр Ишхъэрэрэ Ипшэу «эзыгүэш» къурш тхыціе екүэкым къыщыцідза-зу, хы Фыціэмкіе езыгъээх псыкыуэпхэр зыдэт къулладжэ дыхъенхъем жылагуэ щхъэхуит къыщызэрагъэпшыжаш. Абы и курыхыр Хъэкіувхыпс Псыфыпс щхъэхуэжырат.

Япэштыкіе, генерал-майор Гейман хъэкіувхэм фырыифікіе ягыруэну и гуяш. Абы кыхъекыи, бгым зыщызыгъэбидахэм убыххэмра шапсыгъхэмра ящышу пшіэшхуэ зыхуаш тхъэмадэ зыбжанэ яхуиуэхуаш. Аршхъекіе, хъэкіувхэр урысхэм къыхуагъэклуа лыкылэхэм я јыл эдэуакым икіи евэллакыым. Апхуэдэу щыхъум, зэрьтыхъа-бгүэм кърашын папшіэ, паштыхъ дзэзешхэм абыхэм

ираутыпщащ куэркыуэм тету гуэгүэ бгүээ кусэхэр мээхэм щыпхызыу-пшыкі, бгыльэ-мэ-зыльхэм лъэнинкъуишкі къа-күэцірыкі дээ пакіхэр.

Езы урысхэм зэрыжалауэ, дапхуэдизу ахэр а гуэгүанэм гугу щемыхъами, бгрысахэр гуаштэу къапэувами, «хъэшхъэ-ригуэ» төуэм хэтахэм яхуэфлэ-клаш къудамищу бгым драшяя дээхэр щхъэхуитыныгъэм щэзэу хъэклювхэм я абргуэм ирашэн.

Аршхъекіе, тельиджэр араши, абыи кыгъэсабыракым хэ-купсэ нэсхэр. Ахэр зэбрыйкіри, мэз лувыхъэм хэкүэсэжкаш. Якілтыпхъэрын темигуэхуа-паштыхъ зауэлхэр къикүэтиж-ри, щыпіэ ягъэнхуахэм дэж къэрэгъул щхъэхуэхэр щагъе-вац. Икіи абыхэм зауэ луэххэр, къыкіэлтыкіуэ мазищым къри-быдэу, палье-кіе ягъэбэяуш.

Аршхъекіе, жэпуэгъуэр кы-зэрихъэу, генерал-майор Гейман и кыкыкіэлтыкіуэ төуэр иублаш. Аргуэрижти, гуэгүэ мыгъуэ тэхъэжа урысхэм хъэклювхэм тысыпіэ ящыжа къуаже цыкылум ёзбжанэр ирагъэсэхэжаш, зэра-хабзэу, я ерыскы гъэтэйлыгъэхэр йисраф зэтрашцаш. Ауэ, нэхъ гъещігъуэнэжыр араши, апхуэдиз хъэкіекхуэкіягъе кытрагъэзэжурэ зыкілтыз-рахъа хъэклювхэм затын луэху итлан зэрахуакым. Абы ипэ-кіе, абыхэм бийм и топышхэр къашылъемылэсүнү къалытэ къунэф нэхъ дэгужхэм зыща-гъепшкыац.

«Лъэхъенэ кыхъ кызэштэ-зыбуда кавказ зауэжымы сы-зыщрихъелі зэрьзехъэ псоми мы иужьрэй зекуэм нэхъ хэ-льэрэ мыхъэнэ гуэри зимылэрэ яхетаэ къысхуэштэжкыым, — зыщиумысыжаш и тхыгъэхэм ящыш зым Гейман. — Сэ шэц лъэпк кытресхъэркым, кав-казыщыр къэзэуным хуэгъэза-уэ урысайдэр нэхъ гугу дыдэ ёзигъэхъа луэххэм ящыш хъэклювхэм ядэгъэкүэкл төуэхэр ди тхыдэм кызэрхэн-ненүм!»...

Къумахуэ Аслъэн.

Сатыушхэм яоф чамынэным пае

Административнэ хэбзэукъоныгъэхэмкэ Кодексым гъэтэрэзыжынхэр фашынхэмкэ проектын Урысюем и Правительствэ дыригъештагь. Ащ кыдыхельтийэ предпринимательхэм административнэ гъэпщүнэнэйр нахь шъабэ афэшыгъенир.

Дисконт шапхъэхэр сатыум рахылпштых: игъом къапшыни зыхъукэ, тазырм ызыньюко атыжынэу фиты ашынтых. Амыгъэпщүнэхэу макъ арагъиузе нахьыбэр ашынти. Административнэ пшьэдэкъыжым ижъэцкэнни изекхэн уахтэу фыхахынтыр нахьыбэ ашынти — мэзихым нэс. Мыхэм афэгъехыгъе къэбарыр правительствэм изэхэсигъо къышиуагь премьер-министрээ Михаил Мишустиним.

Санкциехэм яльхан урысюе экономикэм хэхъоньгэ ышынным тегъэлсихыгъау федеральнэ хэбзэгъэуцугъэм ипроект зэрагъэхъазыгъэм Урысюем юстициемкэ и Министерстве къыщыкъагъетхыгъ. Нэмыккэй къэлон зыхъукэ, экономическа лъехъенэ мысынкэй тызыхэтым ушхыгъау мынхэм афэгъехыгъе сомеккэ сатыум емыгъеням пстэури тегъепсихыгъа. Предпринимателым зигъэтэрэзыжынным иамал ратишт, къеты «Урысюе гъээтым».

Юстициемкэ министерствэм къызэршадорэмкэ, административнэ тазырьыр процент 50-кэ нахь макъ зэрэгтэштхэр сид фэдэ администривнэ хэуконоигъэ къэралыгъо лыппльакхом э муниципальнэ улпъекунхэм къыхажэшгъямы ары — фирмэм инспекторы къэклиагъэ зыгорэ къыхижэшгъямы, протокол зэхигъеуцагъямы. Ащ пае сатыушым ыдэж къэлонхэ альэккыншт мэшгъэжээсэ, санитарнэ-эпидемиологическэ къулукъухэм, нэмькхэм къарыкъихэрэр.

Урысюем иористхэм я Ассоциации иправление и Тхаматэу Владимир Груздевым къыкигъэ-

тхыгъыгь мы гукъекъыр аужыре ильэс заулэм сатыум административнэ телункленгъяэр тэхжыгъеням иофицгъоху зэшүүхэхэр зераачиць.

«Административнэ гъэпщүнэнэйм исистемэ зытегъэпсыхъягъэр юфым хэлэжжэрэ пстэуми хэбзэ шапхъэхэу щыгъэхэр ямыгъэукоогъенхэр ары. Мыш дэжым гъэпщүнэнэйр егъэлэгъяще хъущтэп. Гъэтэрэзыжынхэм административнэ гъэпщүнэнэйр нахь шъабэ ашынти, ау хэбзэгъэуцугъэ щыгъэхэр укууагъэ мыхъунхэм лыппльэгъенир апшэу къызэтенэн фае», — къууагь ащ.

Ащ нэмьккэй федеральнэ хэбзэгъэуцугъэм ипроект кыдыхельтийэ администривнэ пшьэдэкъяжыр, администривнэ тазырьи джащ фэдэу, атвралхъэм, ащ ижъэцкэн зэрафызэкхажэштгъэр зы мазмэ, джы мы уахтэр мэзихым нагъэснинэ.

«Зэхъокынгъэу агъэхаязырхэрэм, щеч хэмьльэу, предпринимательхэм, цыф къызэрхыклохэм яшынгъэ нахь къагъэпсынкэшт, — elo Урысюем иористхэм я Ассоциации хэтэу Никита Филипповым. — Тапеккэ зэралтытэштгъэр предпринимателым исэнхьят

хэшыккэ фыризэу юфшэн зэфыщытиккэхэм ахэлжжэмэ, пстэури ышыгъа, къыгурулоу, хэуконо фимитэу ары. Анахь дэгъо алтыгъэштгъэр тазырь анахь макъ атвралхъэмэ ары. Джы къэралыгъо е муниципальнэ улпъекунхэм зыфгъээзэгъэ цыфым изекуа-кэхэр ыгъэтэрэзыжын ыльэ-кынэу хэбзэгъэуцугъэкэ гъэнэфэгъэшт.

Никита Филипповым къызэриорэмкэ, предпринимателым хэбзэгъэуцугъэм кыдильтийтэрэ пстэури шлоки имыгъа ыгъэцкэн фаеу, ау имышэккэ е юфшэнкэ амал ику джыри зэрээримгъэгъотыгъэм къыхажкэу зыгорэ ымгъэцкагъэм, ащ дэжым ишгэхэй, лые ехыгъеням пае мызекуагъэм, уфыдеплъими хъущт.

«Ащ фэдэ хъумэ, апэрэ хуугъэ-шагъэм паккэ шапхъэхэр зэриханхэ зэрэфаэр гуригъэон фае мыльку та-зыркэ емыгъажэу, исатыу хэхъонгъэ фишийн шлонгъонгъэу илагъэр зэпымыутэу», — elo ащ.

Сатыушым десэу рагъэгъотыгъэр кыдильтийтэншь, зигъэтэрэзыжынэу альти.

Очилхэм я Бюроо «Де-Юре» зыфилорэм экономическэ зэпэхэм язэхэфынкэ юфшагъэу щыгъэм истарш юристэу Александр Учайкиним къызэриуагъэмкэ, мы гукъеккхэм административнэ хэбзэгъэуцуным шъебагъэ хэлхэгъээнэу 2020-рэ ильэсийн Хэбзэгъэуцугъэу «Урысюе Федерацием икъэралыгъо лыппльэн ыкки имуниципальнэ улпъекунхэм зыфилагъэу» зыфилорэмкэ рагъэжжагъэр ля-пэклиятэ.

Зэхэшаклохэр агъэмисагъэх

Красногвардейскэ районом ит къуаджэу Хъатикъуас щыпсэухэрэ А. Брагуунэм ыкки А. Хъэпаккэм альэнхыкоккэ къызэуахыгъэ уголовнэ юфым АР-м и Апшээрэ хыккум хэпльагъ. Мыхэм синтетикэм хэшыкыгъэ наркотикхэр къызщашишт ыкки щыгъуагъэшт лабораториер тиреспублике щагъэпсыгъ.

Щынэгъончъэнэмкэ федэральнэ къулукъум иофишлэхэм зэрагъэунэфыгъэмкэ, бзэджа-шлэхэм наркотикхэр ашынным

пае Хъатикъуас дэт унэ горэм лабораториер къыщызэуахыгъ. Къулукъушлэхэм унэр къызальхыум, наркотик лъэпкъеу мефедроным фэдэ килограмм 1,865-рэ, 1эмэ-псымэ пчагъэхэр ыкки реагент литрэ 400 фэдиз къыргызтагь.

Щынэгъончъэнэмкэ федэральнэ къулукъум Адыгэ Республиком щыгъэм А. Брагуунэм ыкки А. Хъэпаккэм уголовнэ юф къафызэуихыгъ. АР-м и Апшээрэ хыккум иунашхоккэ пхъашу щыгъэпщүнэхэрэ хъалсым пшьэдэкъыжыр щихынэу А. Брагуунэм ильэс 15 хъалс, А Хъэпаккэм ильэс 4-рэ мэзиншэ хъалс атырильхыагъ.

Унашьом къуачэ иш хуугъэ.

Адыгэ Республикэм и Лышхъэ и Указ

Адыгэ Республикэм и Президент и Указэу N 15-р зытетэу «Республикэ зэнэкъою «Адыгейм ильэсиймкэ икълэгъэдэжэ анахь дэгъу» зыфилорэм теклонгъэр къыщыдэзыхыхэрэм Адыгэ Республикэм и Лышхъэ ишхулафтынхэр зэрафа-гъэшшоштхэм ехыллагъ» зыфилоу 2006-рэ ильэсийм мэзаем и 17-м къыдэккынэйр на 1-рэ пункт зэхъокынгъэхэр фэшыгъэнхэм фэгъэхыгъ.

Кълэгъэдэжэ йеплэасэхэр къягъэгушуагъэнхэм, ятворческэ амалхэм джыри нахь зыкъызэуахынам апае **унашьо сэшы**: Адыгэ Республикэм и Президент и Указэу N 15-р зытетэу «Республикэ зэнэкъою «Адыгейм ильэсиймкэ икълэгъэдэжэ анахь дэгъу» зыфилорэм теклонгъэр къыщыдэзыхыхэрэм Адыгэ Республикэм и Лышхъэ ишхулафтынхэр зэрафа-гъэшшоштхэм ехыллагъ» зыфилоу 2006-рэ ильэсийм мэзаем и 17-м къыдэккынэйр на 1-рэ пункт мыш фэдэ зэхъокынгъэхэр фэшыгъэнхэм:

- 1) пчагъэу «100-р» пчагъэу «200-кэ» зэблэхуагъэнэу;
- 2) пчагъэу «40-р» пчагъэу «75-кэ» зэблэхуагъэнэу.

2. Официальнэу къызыхаутырэм щуублагъэу мы Указым къячэ иш мэхь.

АР-м и Лышхъэу Къумпыйл Мурат

къ. Мыекуапэ, жъоныгъуакім и 18, 2022-рэ ильэс N 48

Ошьогум узыдэплъиеккэ, упчэу уапашхъэ къицорэр бэ. Хэтрэ цыфи ахэм яджэуапхэр зэригъэгъотынэу ыльэкын амал щырилагъ яблэнэрэ Астрономическэ фестивалэу Адыгейм щыреклокыгъэм.

Жъоныгъуакім и 18 – 19-рэ мафэхэм Адыгэ къэралыгъо университетын игъеснэгъэ гупчэу «Полярис—Адыгэя» зыфилорэм ар щыреклокыгъ. Урысюем ишэ-нэгъэлэжжэу Олег Верходановын ыцэ фестивалым ратыгъ. Шлэнгъэлэжжэу жъуагъохэм афэгъэхыгъэ юфхъабэхэу Адыгейм щызэхашхэрэм иапэрэ къягъэжжакомэ ахэтигъ ыкки астрономи, физикэм, хысалын язэгъэшэн лъэшэу хэхъонгъэхэр фишыгъэх.

Фестивалым мурадэу зыфигъэуцужыгъэхэр шлэнгъэу астрономи пыльхэр игъэктэгъэу цыфхэм алэкигъэхъаныр, кълэдэджаклохэмрэ кълэгъэдажжэхэмрэ ошьогум фэгъэхыгъэ хабзэхэр аригъэшэнхэр арх.

Шлэнгъэлэжжэхэм гъэшгээону къалатагъэр бэ — жъуагъохэм якъэхъун ыкки якъодыжжын, жъоныгъуакім къягъэхъэгъэхэм язэхэти, телескопын икъыхэхын пыльхэр, ошьогум ит пкыгъохэм ясурэт техин ыкки зэгъээфэнэм зэрэфагъасэрэ шыккэ-амалхэр.

Лекциихэр зытегъэхъягъэхэр кълэдэджаклохэмрэ кълэгъэдажжэхэмрэ алае закоп, ащ шлонгъонгъэ зиэлэхэйчээс.

Мы юфтхъабэхэм хэтэу кълэдэджакомэ алае олимпиади, джэгуклэ цыклюхэри астрономи фэгъэхыгъэхэу щыреклокыгъэх.

Цыф пэпчь ешла Чыгумрэ Мазэмрэ азфагу километрэ 384 400 зэрильыр? Тыгъэм итемпературэ Цельсиимкэ градус 5 800 зэрхуурэр? Астрономическэ фестивалым хэлэжжагъэхэм блэгъэ дэдэу ошьогум ит пкыгъохэм зэрэгэлэгъуягъэх, оборудованиккэхэм яшуагъягъэхэр ахэр чыгум зэрэпчэхъягъэ дэдэхэр нэгъэу-пэлэгъукэ аащыгъупшагь.

ЕНЭМЫКЬО Зар.

Сурэтыр АКъУм ипресс-къулукъу тырихыгъ.

ЗЭКЬОШНЫГЪЭМ ИГЬОГУХЭМКІЭ

ЕГЪЭЖЬАПІЭМ ЛЪЭПСЭШІУ ФАШІЫ

Адыгэ лъэпкыыр зэбгырыдзыгъэу дунаим щы-
псэузэ, итарихъ, шэн-хабзэхэр къеухъумэх.

Дунаим щыціеро сурэ-
тыш-модельерэу, Адыгэ Рес-
публика мэдүүлүүкээс изаслу-
женнэ юфышы Стлашы Юре
США-м, Тыркуем, Иорданием,
Абхазым, нэмикі хэгээгүхэм
ащылагъ. Ежь ышыгъэ адигэ
шыуашхэр, лъэпкь тхыпхэхэр
къашигъэлэгъуагъ. Москва
щыкыгъэ зэнэкъоңкүшом апэрэ
чыпіер къыщыдихыгъ. Осәш
купым щыціекъ къыщытхуугъ
дунаим щызэлшашэр сурэ-
тышыу Зураб Церетели.

Мамыр щылаклэр иску-
стрем иамалхэмкіэ згъэпти
шынгъу, — къитиуагъ Стлашы
Юре. — Хэгээгүхэм зэо-банхэр
къашигъуахъунхэм силошыгъ-
хэр афэсэгъэхъ.

1864-рэ ильэсүм Кавказ заор
зерахуыгъэм фэгъэхыгъэ та-
мыгъэр Дунэе Адыгэ Хасэм
шаштагъ.

2007-рэ ильэсүм археолог
цэрийхэхэй Лэупекі Нурбайрэ

Тэу Аслынэр Тыркуем рагъэ-
блэгъагъэх. Евразиим иархео-
логхэм яапэрэ зэлукіешху
къалеу Измир щыкыуагъэм хэ-
лэжъагъэх.

Хъатмэ ятарихъ ехыллэгъэ
къэбархэр Лэупекі Нурбай
къызелуатэм, тарихым ишып-
кылпэ зэрагъашэ ашоийгуу
нэбгырабэ къеколлагъ, упчхэр
къыратыгъэх.

— Кавказ заом лъэпкыыр
ыгошыгъ, — зэдэгүшүэгъур
льгээклюатэ Урысыем ижур-
налистхэм я Союз хэтэу Тэу
Аслын. — Адыгэ хасхэр Тыр-
куем бэу щызэхашагъэх. Джэн-
дар Исхъан хэгъэрэу тилагъ.
Хасхэм ахэтхэм тауыгъягъагъ.
Ныбжыкіхэм адигабзэр ашэ-
рэп. Лэуж нахыжхэм ягумэх-
хэр къытфалотагъэх. Ныдэльфы-
бзэр къызерахуумэштим пы-
льых, ау къадэхуурэр бэп.

Адыгэ быракъыр Адыгэ х-
сэхэм ачэль, зэхаххэхэм аща-
пъэбьатэ. Лъэшэу зэрагъэлъа-
пээрэм гур къеэты. Лъэпкь
ансамблхэр ялэх. Къашхох
мэуджых.

— Адыгабзэр ныбжыкіхэм
янахыбзэм зэрамышлэрэм тэ-
гъэгумэхы, — къитиуагъ Тэу
Аслын. — Тэ, зэлэпкъэгъухэм,
нахыбэрэ тывзэлукіэн, хэкы-
пэхэм талтыххун фыа.

Егъэжъэпшүхэр тшыгъэх.
Республике общественне дви-
жениеу «Адыгэ Хасэр» къэшак-
фэххуу, іэкыыб къэралхэм ащы-
псэурэ тильэпкъэгъухэм адига-
бзэр зэрагъэшэнным фэш ѿщы-
кігъэх тхыльхэр алъагъэлэс-
гъэх. Адыгэ Республика м и
Лышхъяу Къумпыыл Мурат,
Правительствэр, шэныгъэлэжь-

хэр юфым изэшхохын чанэу
хэлэжъагъэх.

Адыгэ археологиим фэгъэ-
хыгъэ апэрэ тхыльхэр адига-
бзэкі Тэу Аслын къыдигъэ-
кыгъэр ипчыагъэкі бэ хью
Тыркуем ѿшысурэ тильэпкъэ-
гъухэм алэклагъэхъагъ. Егъэжъ-
пэшум лъэпсэшу ѿшынэу
фэтэо.

Тарихъыр, щылэнгъэр

Сурэтыр гупшиисэм къыпкъырэкъы

Кавказ заор заухыгъэр ильэси 158-рэ зэрэхуурэм фэ-
гъэхыгъэ сурэтхэм якъэгъэлэгъон Мыекъуапэ къыщыз-
иуахыгъ.

Адыгэ Республика мэдүүлүүкээс изаслу-
женнэ юфышы Стлашы Юре
США-м, Тыркуем, Иорданием,
Абхазым, нэмикі хэгээгүхэм
ащылагъ. Ежь ышыгъэ адигэ
шыуашхэр, лъэпкь тхыпхэхэр
къашигъэлэгъуагъ. Москва
щыкыгъэ зэнэкъоңкүшом апэрэ
чыпіер къыщыдихыгъ. Осәш
купым щыціекъ къыщытхуугъ
дунаим щызэлшашэр сурэ-
тышыу Зураб Церетели.

Ильэсүбэ тешлагъэми, Кавказ заом
къыпкъыркыгъэ къингиюхэр тшыгъу-
пшэхэрэп. Аш фэдэ зао къемыхъужы-
ным фэш мамыр щылаклэр игъэптиэн
юфышо шъхьаалеу зэлукігъум къыща-
лаугъ.

Сурэтышхэм жанрэ зэфэшхъяфхэм-
кіэ тарихым инэкубгъохэр къагъэлэгъо-
х. Р. Цырмэм Тыргъетао исурэт
ышыгъ. Бзыльфыгъэр шым тес, дзэклол
шыуашхэр щыгъ. «Бзыльфыгъэм яшэр
къыштэнэр сыда къызыххэкъыгъэр?»
зыфэпточт упчхэр ултыххуу нэмикі
сурэтхэм уялты.

Бырсыр Абдулах «Лыжхужьым фэ-
гъэхыгъэ орэд» зыфилорэ исурэтхэмкіэ
нартхэм ячыгу къаухумээз лыгъэу
зэрхагъэр нахышшоу зэбгъашэ
пшоинь.

Урысыем инароднэ сурэтышэу Къят
Теуцожь исурэтэу «Нэмазыр» щылэнгъ-
эм къыхихыгъ. Нэмаз зышыре хуль-
фыгъэхэр зэо-банхэм ахэлажъхэрэп.
Мамыр щылаклэр зэрагъэптиэнтим тэ-
гүшгүйэх.

Д. Филиппенкэм, Г. Назаренкэм
ясурэтхэр чыюпсым идэхагъэ, былымхэм
яхуулхэм, шыф зэйкыхэм къащыкы-
ре чыгхэм, фэшхъяфхэм якъэгъэлэ-
гъон яхылгагъэх.

— Сурэтышхэм заом имашо «къагъэ-
стырэп», — къелуатэ Бырсыр Абдулах.
— Мамыр щылаклэр идэхагъэ къырало-
тыкы. Къэгъагъ йэрамхэр дахэм идэх-
жыхы. Йанэхэр шыгъэх, зэгъэфагъэх.

Р. Хуяжхым гүчхым хашыкыгъэ
пкыгъохэм атыришыкыгъэ сурэтхэр
унагъом ишылаклэр ехылгагъэх.

— Заом цыфхэр хэклиадэх, — elo
Хуяжж Рэмэзан. — Сэ къэлэцыкхэр
есэгъаджх.

Заом тывзэрэфэмэйр сурэт-
хэмкіэ цыфхэм алъитэгъээс.

Къэгъэлэгъоним урысхэр, ермэлхэр,

адигэхэр, нэмикіхэри еплых.

Сурэ-

тышхэм щылэнгъэр зэральгъуурэ шы-

къэр ялошшагъэхэмкіэ къагъэлэгъо.

Скульптурэмкіэ ѹпэласхэр бэ мыху-

хэрэми, яшушлагъэ узылэпшэ. Шъэожж
Хасан шым исурэт гъэшгэгъону ѿшыгъ.
Шыр нэгушу, зыгорэ къиуло шоиньоу
къызыщыгъэхъуз уеллы...

Шыр цыфхым иныбджагъуушу. Зэо
ильэсхэм, мамыр щылаклэр ягъэптиэн
шыуухэр зэрэхэлжагъэхэр зэфэхъы-
сыжхээ, сурэтышхэм ялошшагъэ уасэ
фооши.

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТЫЛН Нурбай.

Редактор шыхьаїхэр:

ДЭРБЭ Тимур
ЖЫЛАСЭ Заурбэч
АБЫДЭКЬО
Люсанз

■ Зэхээзагъэр:

Адыгэ Республика мэдүүлүүкээс изаслу-
женнэ юфышы Стлашы Юре
США-м, Тыркуем, Иорданием,
Абхазым, нэмикі хэгээгүхэм
ащылагъ. Ежь ышыгъэ адигэ
шыуашхэр, лъэпкь тхыпхэхэр
къашигъэлэгъуагъ. Москва
щыкыгъэ зэнэкъоңкүшом апэрэ
чыпіер къыщыдихыгъ. Осәш
купым щыціекъ къыщытхуугъ
дунаим щызэлшашэр сурэ-
тышыу Зураб Церетели.

■ Зыщаушихъатыгъэр:

Урысые Федерациим хэутын юф-
хэмкіэ, телерадиокъэтихэмкіэ ѹкы
зэлүүгээсэхкіэ амалхэмкіэ и Министер-
ств и Темир-Кавказ чыпіз гээ-
шишлам, зираушыхъатыгъэ номерыр
ПИ №ТУ23-00916

■ Зыщаушихъатыгъэр:

ОАО-у «Полиграф-ЮГ»,
385000, къ. Мыекъуагъ,
ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79, редактор
шылаклэр ингушээ —
52-49-44, пичэдэхъыж зыхыре
секретарь — 52-16-77.
E-mail: adyvoice@mail.ru

■ Пчагъэр
4637

Индексхэр
52161
52162
Зак. 462